IVAN POŽAUKO

LOVRENŠKO OSVOBOJENO OZEMLJE

Slika na naslovni strani:

Pogled na lovrenško kotlino, kjer je bilo poleti 1944. leta obsežno osvobojeno ozemlje.

Ivan Požauko

LOVRENŠKO OSVOBOJENO OZEMLJE

od 22. avgusta do 2. novembra 1944. leta

LOVRENC NA POHORJU
1974

23415
Mariborska knjižnica
PEDAGOŠKA KNJIŽNICA

Izdalo in založilo TURISTIČNO DRUŠTVO LOVRENC NA POHORJU ob 30-letnici Svobodnega ozemlja na Pohorju in proslavi krajevnega praznika.

Posvečeno vsem, ki so borili se
ali življenje dali,
da Pohorsko ozemlje
svobodno je postalo!

94 NOB
Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA
23415

Uvod

»Lovrenško osvobojeno ozemlje« sem prvotno napisal kot diplomsko nalogo za Pedagoško akademijo v Mariboru (leta 1965). Sedaj sem ga nekoliko dopolnil in namenil za izdajo ob velikem slavju 30. obletnice teh dogodkov. K obdelavi prav te snovi me je spodbudil praktičen namen, da dobi čimveč ljudi v roke gradivo, ki je vezano na našo domačo zgodovino NOB, in da bi bili dogodki čimbolj ohranjeni našim zanamcem, zlasti mlademu rodu, ki mu je polpretekla doba že čista zgodovina. Ker še Lovrenc na Pohorju nima napisane (druge) kronike NOB, menim, da sem s tem zapolnil občutno vrzel.

Ker sam v dogajanjih nisem sodeloval, sem delo napisal po podatkih preživelih borcev, terenskih aktivistov in drugih sodelavcev NOB ter dokumentih, ki so ohranjeni v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru in na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Vsem, ki so mi pri tem pomagali, se za naklonjenost, nasvete in pomoč iskreno zahvaljujem.

Istočasno se zavedam, da delo ni popolno in da bi se dalo še marsikaj zaobjeti, pa tudi drugače povedati. Zlasti bi še lahko napisal več spominov udeležencev napada in drugih takratnih funkcionarjev. Toda za zdaj sem skušal oteti pozabi spomine in dogodke, kot so tu podani. Želel pa bi, da bi se oglasili še drugi in tako pomagali dopolniti to obdobje. Vsem tistim, ki poimensko niso zajeti, pa imajo za ta čas posebne zasluge, se že vnaprej opravičujem.

Zaradi preglednosti je snov razdeljena na več poglavij, in sicer:

I. Odpor v letih 1941—1944. To je napisal tov. Drago Vresnik, ki se mu zato še posebej zahvaljujem.

II. Lovrenc na Pohorju v letih okupacije, pred nastankom osvobojenega ozemlja.

III. Partizanske akcije in načrt za napad.

IV. Organizacija ljudske oblasti in vojaške uprave na osvobojenem ozemlju.

V. Uničenje lovrenškega osvobojenega ozemlja in ponovni prihod okupatorja.

avtor

Odpor v letih 1941 - 1944

Aprila 1941, ko so nacistični okupatorji s pomočjo domačih kulturbundovcev prevzeli oblast, se je na prvi pogled zdelo, da v kraju ni politične sile, ki bi se mogla upreti fašizmu in nasilni germanizaciji. Še toliko bolj mračna je bila podoba tistega časa zaradi nasilnega izginjanstva zavednih slovenskih družin, političnih in društvenih delavcev, ki so po mnenju nacistov predstavljali oporišča slovenstva. Prvi val aretacij je zajel okrog 50 ljudi, med njimi tudi cele družine Pernatov, Skrbinjekov, Geratičev, Podlesnikov, dr. Pirnata, Mediceve in druge. Nekateri so zbežali pred izselitvami na vse strani.

Z močno socialno demagogijo so se nacisti lotili pridobivanja delavcev za novo oblast. Skraja jim je z demagogijo o »popolni zaposlitvi« uspelo začasno zaslepiti nekatere posameznike. Toda že s prvimi izselitvami in z diferenciacijo v okviru »Heimatbunda« na tiste, ki imajo rdeče izkaznice, in na one, ki so sumljivi in nezanesljivi, se je začel odpor do nacistične oblasti krepiti, kajti večina prebivalcev je sodila med tiste, ki so lahko pričakovali izselitve. Peščica, kakšnih osemdeset nacistov, je v kraju s takratnimi 2500 prebivalci predstavljala posvečeno rasistično elito.

Že od začetkov kapitalistične industrializacije v 19. stoletju se začenja za kraj problem brezposelnosti in naraščanja dninarjev, hlapcev, dekel, pastirjev in rejencev. Tudi zaposleni v tovarni kos, na žagah in v gozdu so se pogosto znašli brez dela, kot dninarji, ki so si na ta način zagotavljali golo eksistenco. Med delom obubožanega lumpenproletariata je nacistom uspelo pridobiti kakih deset ovaduhov in izdajalcev.

Neomejeno zmagoslavje nacistov je trajalo komaj mesec dni, kajti že prve dni maja 1941 je doseglo Lovrenc sporočilo o ustanovitvi Osvobodilne fronte s proglasom in tiski KPS. Te dni se je pred množičnimi aretacijami mladine v Mariboru zatekel k Vresnikovi družini skojevec Franc Kolarič s Studencev, ki je aktivno sodeloval v akciji mladine v Volkmerjevem prehodu. Najmlajši sin, dijak iz te družine ga je pripeljal iz Maribora. Da ne bi vzbujal suma, se je takoj zaposlil kot raznašalec pošte pri krajevnem poštnem uradu. Z njim je prišla v kraj prva ilegalna literatura, vzpostavljene pa so bile tudi zveze z Mariborom in Rušami. Prav tiste dni se je vrnil iz ujetništva tudi Štefan Vresnik, predvojni komunist, ki ga je »šolala« beograjska Glavnjača polna tri leta. Kot španskega prostovoljca, ki je dezertiral z letalom iz jugoslovanske vojske, ga je ujela albanska policija in vrnila. Tako sta se skojevec Kolarič in partijec Štefan Vresnik znašla pred nalogami, ki jih je v tem času postavila partija: ustanoviti vojni komite, zbirati orožje, pripravljati se na upor. Sporočila in ilegalni tiski so ves čas dotekali iz Maribora tudi s pomočjo železničarjev, Kolaričevih sodelavcev in postajenačelnika Slavka Breganta na Ruti.

Kmalu je v Lovrencu prva trojka prerasla v odbor Osvobodilne fronte, vojni komite pa v lovrenško partizansko četo. Prve dni julija so delovali v odboru OF kot člani: Franc Kolarič kot komisar, Štefan Vresnik kot komandir, Tončka Vresnik zadolžena za žensko mladino, Stanko Brezovnik za obveščevalno službo, Alojz Marinič za organizacijo OF v Puščavi, na Rdečem bregu in Činžatu, Leopold Vezjak kot delavski voditelj za delo med delavci, z enako nalogo Anton Bernhart ter kmet Ignac Pušnik s Kumna za preskrbo in delo med kmeti.

Odbor je v tem času zbiral strelivo in orožje, vojaško opremo, širil ilegalni partizanski tisk, izvajal napisne in letkovne akcije ter pridobival nove zaupnike in člane. Ena prvih akcij je veljala rešitvi zaplenjenih slovenskih knjig prosvetne knjižnice, kjer so nalogo opravili Franček in Drago Vresnik ter Jože Polajner. Dva tisoč knjig je bilo rešenih in so pozneje skrivaj popotovale po slovenskih hišah kot edino branje med okupacijo. Značilna za množičen značaj organizacije je bila tudi ustanovitev ilegalne slovenske šole v šupi pri Koglerjevi žagi, kjer je Drago Vresnik kot dijak »poučeval« slovenski jezik in zgodovino. V tej »šoli« so se znašli po večkrat na teden Jože Pergarec, Ivan Lampreht, Lovrenc Verovnik, Jože Polajner, Vojko Meršnik, Štefan Žvikart ter občasno še mnogi drugi šolarji.

Konec julija 1941 je organizacija Osvobodilne fronte v kraju štela že več kot 70 zaupnikov, članov in simpatizerjev, pretežno delavcev in kmetov. V celoti je pristopila kmečka družina Brezočnikovih s Kumna, Otmar in Vida Fornezzi, Rajko in Marija Kogelnik, Avgust in Marija Kogelnik ter hkrati vsi štirje otroci iz te družine, Pušnikovi s Kumna, Pavličevi — Sadovnik iz trga, Hrastniki, Kosjekovi sinovi in Strdinovi, Vobovnikovi, Vrenčurji, Vezjaki, Slatineki, trije bratje delavci Petričevi, trije bratje delavci Šumerjevi, Polajnerjevi, Pergarečevi, mizar Brelih z ženo Urško, Franc Moneti, predvojni komunist s Činžata, Miha Hostnikar, Kormanovi, Godčevi, Bregantovi, Bernhartovi, Rudl in Albina Vobovnik, Pušnjakovi, Dolinškovi, Brezovnikovi, Jodli, Forstnerji, Maks Urbanc, Anton Vimer, Jurij Ledinek in mnogi drugi.

Organizacija je delovala skladno s takratnimi nalogami OF in partije v Mariboru in na Pohorju. Z ustanovitvijo ruške čete, se je pripravljala tudi ustanovitev lovrenške. Datum njenega odhoda na Pohorje je bil določen ponoči na 25. avgust 1941. V lovrenški skupini so bili tedaj poleg komisarja in komandirja Kolariča in Štefana Vresnika še naslednji borci, pripravljeni za akcijo in odhod: Tončka in Franček Vresnik, Anton Bernhart, Slavko Vobovnik, Fridl Vrenčur, Ivan Mrak in Franc Vomer, vsi delavci. Poleg domačinov so bili na Studencih pripravljeni za odhod v partizane mladinci, Kolaričevi vrstniki, povečini skojevci in ilegalci.

Četa okrog dvajset borcev naj bi po zamisli Štefana Vresnika izvedla dva napada na Lovrenc. Ker je bilo dotlej zbrane precej municije in opreme, na razpolago pa sta bili le dve vojaški in tri lovske puške ter trije revolverji, naj bi se skupina srečala z ruško četo pri Hojnikovi kapeli in izvedla napad na žandarmerijo in hiše nemčurjev, ki so hranili orožje. Zaradi šibke oborožitve skupine je bil Stanko Brezovnik zadolžen za požig hlevov grofa Zabea nad Činžatom ter fingiran napad na to kmetijo. Pozornost žandarmerije in nacistov bi se tako usmerila k požaru, skupina pa bi v tem času napadla žandarmerijsko postojanko, sedež Heimatbunda v farovžu in hiše kulturbundovcev. Načrt, ki ga je izdelal Štefan Vresnik, je vseboval točno skico kraja; vse hiše, kjer je treba pobrati orožje, so bile označene s ključkastimi križi.

Načrt napada in člani ožjega odbora, ki so ga pripravljali na svojih sestankih v Vresnikovem sadovnjaku, so bili nekaj dni pred predvideno akcijo izdani. Kolariča so sledili vohljači in kmalu so odkrili sadovnjak, kjer so se člani odbora sestajali. Od mladoletnega vajenca Franca Vomerja, ki je nekaj pred akcijo prišel na sestanek s Stankom Brezovnikom, so nacisti, zlasti njegov gospodar Herbert Jäger, zlahka

Mariborska knjižnica
PEDAGOŠKA KNJIŽNICA

zvedeli še drugo, kar je bilo dogovorjeno na sestanku. Mreža vohljačev okrog skupine je bila zaprta že nekaj noči pred akcijo.

Dan pred predvidenim napadom, ob prvem svitu, so gestapo, žandarmerija, domači nacisti in vermani obkolili Vresnikovo hišo in v spanju presenetili večino članov odbora, medtem ko so Kolariča, Brezovnika in Vomerja ujeli na delovnih mestih. Ilegalci iz Maribora, ki so tiste dni prišli v Lovrenc in do kmeta Urbanca, so zaman iskali zvezo.

Lovrenška partizanska skupina je doživljala enako usodo, kot tedaj številne skupine in organizatorji odpora v Mariboru in drugih krajih na Štajerskem. Štefan Vresnik se je med aretacijo in odgonom na žandarmerijo z golimi rokami spopadel z žandarjem Hermanom Naglostom in mesarjem Ivanom Laukom, da bi jima iztrgal puško in pobegnil. Toda z dvema streloma sta ga smrtno ranila in je padel na križišču cest v zaselku Radigunda. Druge člane odbora: Stanka Brezovnika, Tončko Vresnik in Franca Kolariča so ustrelili še isti, oziroma naslednji dan v skupini Slavka Šlandra in Slave Klavore na dvorišču mariborskih zaporov. Prav to, da so jih takoj poslali pred puške in da pri kratkih zasliševanjih niso ničesar izdali, je rešilo mnoge pripadnike OF v kraju. Od članov odbora sta bila Ignac Pušnik in Franc Vresnik odpeljana v koncentracijsko taborišče Mauthausen, nekaj mesecev pozneje so odpeljali v Auschwitz še Antonijo Vresnik, mater uporniških otrok, ter mizarja Breliha v Dachau. Iz taborišč za prve upornike ni bilo vrnitve.

Poraz prve partizanske čete in odbora OF je silno moreče zarezal v organizacijo. Ker so se podobne tragedije z organizacijo OF dogajale tudi v Mariboru, je večina nekdanjih oporišč upora padla, vezi so se pretrgale, prvotno množično navdušenje je prešlo v tihi molk in najglobljo ilegalo. Pozneje niti prisotnost pohorskega bataljona ni mogla oživiti stare vezi organizacije, zveze so bile preslabotne, nekdanji sodelavci prepuščeni lastni iznajdljivosti. Kljub temu so se zavedni pristaši partizanstva še vnaprej sestajali. Posebno učinkovita je bila organizacija OF pekovskega mojstra Alojza Mariniča, ki je kljub številnim otrokom vneto širil ideje partizanstva in Osvobodilne fronte na področju Puščave, Činžata in Rdečega brega. S pomočjo partizanske skupine je Mariničev odbor pripravil tudi požig spodnje Lešnikove žage.

Seme, ki ga je zasejala prva organizirana skupina skojevcev, komunistov in zavednih Slovencev, je vendarle pognalo globoke korenine. Nemci so se odpora ljudi čedalje bolj zavedali, zato so bile tudi njihove represalije usmerjene proti vsemu, kar je bilo slovensko in se je upiralo. Po propadu akcije na žandarmerijo so se začeli zbirati predvsem mladinci in celo šolarji. Tako je samoiniciativno zrasla pionirska organizacija na nemški osnovni šoli, ki sta jo vodila Zvonko Kogelnik in Jože Pergarec. Njuno delo med mladino je bilo izredno pomembno, delovala pa je do osvoboditve leta 1944.

Že marca 1942 so domači nacisti izvedli racijo med domačo mladino, ki se jim je zdela preveč slovenska in potrebna nasilne germanizacije. V Nemčijo, na delo h kmetom so odpeljali deset mladincev, med njimi Franca Vanerja, Slavko in Mihca Žvikarta, Hermana Črešnarja, Herberta Brunčka, Milana Vrenčurja, Franca Doverja, Branka Brezočnika in Draga Vresnika. Štirinajstletni in petnajstletni dečki so kot hlapci garali od zore do mraka na nemških kmetijah.

Kmalu so sledili še drugi prisilni izgoni na delo, nato prisilno novačenje v arbeitsdienst in v vojsko. Žrtve teh novačenj so bili Slovenci, svoje lastne ljudi so domači nacisti varovali. Zaradi šibkega vpliva partizanskih enot, ki jih pogosto na Pohorju dalj časa ni bilo, še posebno po padcu Pohorskega bataljona, so se mnogi fantje in dečki reševali iz nemških uniform, kakor so vedeli in znali. V tem času so trije bratje Šumerji pobegnili s prisilnega dela in se poleti 1942 pridružili partizanom na Dolenjskem. Mnogi so si zaradi pomanjkanja zvez zastavili za cilj, da se prebijejo do zaveznikov na frontah. Nekateri so padli v ujetništvo, nekateri, med njimi n.pr. Ivan Kasjak, Ervin Šumer in Ivan Hren, so se uspeli pretolči skozi ujetništvo do prekomorskih brigad. Redki posamezniki so uspeli ubežati k partizanom na Gorenjskem in Primorskem. To je bilo obdobje, ko se je upor izražal v različnih oblikah. Gotovo se je v tem času od leta 1942 do 1944 že dobra četa lovrenških fantov prebila do zaveznikov, v prekomorske brigade in v v partizane. Bil je čas, ko so se ljudje znašli v osovraženih uniformah, pa so kljub temu ohranili staro srce. Na lovrenški občini se je ob imenih mladih in tudi starejših prisilno mobiliziranih ljudi množil pripis :dezertiral, Banden...

Množičen vstop Lovrenčanov v partizanske vrste, ko pride na Pohorje 14. divizija, je bil posledica dolgotrajnega, krvavega in mučnega ilegalnega boja številnih domačinov. Zdi se nenavadno, toda vendarle je bila pionirska organizacija na osnovni šoli pod vodstvom Zvonka Kogelnika in Jožeta Pergareca edina, ki je od ustanovitve novembra 1941 delovala neprekinjeno in hrabrila najmlajše upornike v kraju. Ni naključje, da je kazal pot bataljonu Šercerjeve brigade prav Zvonko Kogelnik (danes major JLA), ko se je odpravljal v napad na nemško žandarmerijo. Tedaj je to poslopje zletelo v zrak, padle so vse sovražnikove postojanke, kraj je bil osvobojen. Igra zgodovine je hotela, da je bila to natanko tri leta pozneje, ko je bila uničena zaradi enako zamišljenega napada prva partizanska skupina. V partizanske vrste in odbore so se množično vključili vsi preživeli zaupniki, simpatizerji in člani OF. V izgnanstvu so se pridružili borcem na Sremski fronti tudi dorasli otroci lovrenških pregnancev: Milan in Slavko Geratič, Bojan in Hrabro Pernat, Feliks Podlesnik (od 1942 borec v Moslavini). Pot v zmago in svobodo se je odprla tudi mnogim novim domačinom. Držala je skozi boje za osvobojeno ozemlje, za zmago nad peščico klavrnih izdajalcev, ločenih od ljudstva, za dokončni poraz fašizma.

Lovrenc na Pohorju v letih okupacije pred nastankom osvobojenega ozemlja

Okupacija in delovanje kulturbunda

Lovrenc na Pohorju in okoliška naselja so prišla aprila 1941 pod nemško okupacijo. Nemški prihod so že pred tem pripravljali petokolonaši kulturbunda, ki jih ni bilo malo. Ti so že pred zasedbo izdelali točen načrt glede zasedbe upravnih mest na občini. Med temi so se zlasti izkazali naslednji vodje KB: Herbert Jäger, Franc Kramberger, Jože Schilhann, Vili Jarmer, Štefan Jaunigg, Jožef Nowak, Oto Gassner,

Hans Sabaty, Ignac Wolfgruber, Franc Krieger, Ervin Boldin, Feliks Heinschko in drugi.

Ti so med drugim tudi pripravili izselitev slovenskih družin, med katerimi je bilo tudi nekaj večjih kmetov. Kot nikjer drugod niso tudi v Lovrencu dopuščali nobenih kompromisov z bivšimi slovenskimi političnimi voditelji in so vso oblast osredotočili izključno v svojih rokah.

Začetki odpora

V kraju je začela zelo zgodaj delovati skupina pristašev OF. Njihovo ilegalno delo sega že v mesec maj 1941. Sestavljali so jo: Stanko Brezovnik, Franc Kolarič, Štefan, Tončka in Franc Vresnik, Anton Bernhart, Alojz Marinič, Leopold Vezjak in kmet Ignac Pušnik. Toda zaradi izdajstva je bila ta skupina že avgusta 1941 likvidirana in pet članov so Nemci v Mariboru ustrelili.

Stikov z narodnoosvobodilnim gibanjem odslej Lovrenčani skoraj da niso imeli vse do poletja 1944. Redke izjeme so bili le trije, štirje kmetje, ki so imeli domačije visoko v planini.

Partizanske akcije v poletju 1944 in načrti za napad

Velikemu razmahu partizanskega gibanja v predzadnjem letu vojne so se na sicer komunikacijsko gosto prepredenem Štajerskem pridružila obsežna osvobojena ozemlja. Tako so v poletnih mesecih 1944. leta enote IV. operativne zone, poleg že osvobojenega Kozjanskega in Zgornje Savinjske doline, še osvobodile obsežno ozemlje na Pohorju, ki je bilo v neposredni bližini Maribora. Segalo je v Dravsko dolino, do same železniške proge Maribor—Dravograd. Od bivše avstrijsko jugoslovanske meje je bilo v zračni črti oddaljeno le borih 6 km. Do glavne nemške postojanke na Spodnjem Štajerskem Maribora pa tudi ni bilo več kot 20 km.

Glavni središči pohorskega partizanskega ozemlja sta bili Ribnica in Lovrenc na Pohorju. Prav izguba slednjega je pomenila za Nemce občuten poraz. V Lovrencu se je že namreč od vdora imperializma trdno usidral nemški živelj. Tako so bili razni trški Nemci gospodarji celotne lovrenške industrije še v stari Jugoslaviji. Njihovo protislovensko delovanje je bilo organizirano zlasti v kulturbundu, ki je štel nad 200 registriranih članov, med temi tudi precej zavedenih Slovencev. Vodstvo so si seveda prilaščali izključno trški veljaki Nemci. Ti so s prihodom okupatorja zasedli vse vodilne položaje v kraju. S prihodom partizanov v Lovrenc pa je nastopil začetek njihove dokončne likvidacije.

Stanje na terenu pred nastankom osvobojenega ozemlja

Že pred prihodom partizanov so delovale na lovrenškem področju nekatere organizacije Osvobodilne fronte. O tem poroča politični delavec in terenski aktivist Tone Rader-Jasko okrajnemu odboru OF Maribor 6. junija 1944 naslednje:

Številčno stanje organizacij Lehen, Rdeči breg, Lovrenc na Poh.
1 OF odbor s 4 člani (kmeti)
1 grupa SPŽ (ženska zveza) 3 članice, poljske delavke
1 DE odbor (delavska enotnost) 3 člani, kamnoseški delavci
1 ZMS odbor (zveza mladine) 3 člani

Na terenu Puščava — Fala sem postavil za aktivista tov. Hinka.[1])

[1] arhiv MNOM — Politično poročilo OF z dne 6. 6. 1944

Za sam Lovrenc pa je bil ustanovni odbor OF malo pred nastankom osvobojenega ozemlja.

Številčno stanje partizanskih enot pred napadom

V času, ko so potekale priprave za napad na Ribnico in Lovrenc, je bilo številčno stanje enot, ki so v napadu neposredno sodelovale, po podatkih z dne 15. VIII. 1944 naslednje:

I. udarna brigada Toneta Tomšiča 374 m. in 12 ž., skupaj 386;
II. udarna brigada Ljuba Šercerja 232 m. in 10 ž., skupaj 242.

Enoti, ki sta opravljali vzporedne akcije, pa sta šteli:
XIII. SNOUB Miloša Bračiča 215 m. in 14 ž., skupaj 229 borcev;
Pohorski odred pa je štel 240 m. in 19 ž, skupaj 259 borcev.[2])

Po istih podatkih je imela takrat XIV. divizija, katero so sestavljali štab in tri brigade (Tomšičeva, Šercerjeva, Bračičeva), naslednjo oborožitev:

a) orožje	
lahki minometi	6
PIAT	1
težki mitraljezi »BREDA«	5
težki mitraljezi »FIAT«	1
puškomitraljezi, zbrojevke	11
puškomitraljezi, angleški	23
puškomitraljezi, šarci	6
puškomitraljezi, Breda	22
brzostrelke	87
pištole	144
signalne pištole	3
puške, mauzer	149
puške, avstrijske	18
puške, italijanske	103
puške, francoske	5
puške, angleške	74
puške, protitankovske	4

b) municija	*kosov*
za angleški puškomitraljez	2570
za mitraljez šarac	3300
za bredo	3915
za brzostrelke	12 657
za pištole	1680
signalnih	26
za puške mauzer	5331
za puške avstrijske	458
za puške italijanske	2960
za puške francoske	390
za puške angleške	4429
za puške protitankovske	177

[2] arhiv IZDG Ljub. 332/I-4 — Številčno stanje IV. oper. zone

c) konji, vozila	*kosov*
vprežnih konj	8
jahalnih konj	21
tovornih konj	39
tovornih vozov	1

Pohorski odred je imel takrat na razpolago: 10 puškomitraljezov, 10 brzostrelk, 24 pištol, 74 različnih pušk (od teh 6 lovskih).

Stanje streliva pa je bilo naslednje: za mitraljeze 3900 kosov, za brzostrelke 691, za pištole 308, za puške pa skupno 3941 kosov. Razen tega pa še 31 ofenzivnih in 25 defenzivnih bomb. V odredu so imeli štiri vprežne in enega jahalnega konja.[3])

Moč sovražnika v Lovrencu

Po podatkih, ki so jih posredovali partizanom obveščevalci XIV. divizije, je bil štab obveščen, da je v sovražni postojanki v Lovrencu 60 vermanov, 18 orožnikov in 20 landvahov. Ti so nastanjeni v dveh zgradbah, ki so zavarovane z iz zemlje narejenimi bunkerji. Večina posadke je podnevi na straži, ponoči pa v bunkerjih in zasedah. V povelju za napad je omenjena tudi skica, ki pa ni ohranjena.

Opis položaja in partizanskih enot pred napadom na Lovrenc

Ker je bilo pohorsko ozemlje dobra opora za partizanske akcije na sovražnikove komunikacije, ki so vodile iz Nemčije na Balkan, je težilo partizansko gibanje tudi za tem, da na Pohorju razširi osvobojeno ozemlje in s tem ustvari ugodnejše pogoje za to napadanje. Številna poročila o miniranju železniških prog med Mariborom in Dravogradom, v Mislinjski dolini, med Mariborom in Pragerskim, napad na falsko elektrarno in rušenja električnih daljnovodov to potrjujejo.

Zavezniška pomoč iz zraka

Z razširitvijo osvobojenega ozemlja so se ustvarili tudi ugodnejši pogoji za spuščanje vojaškega materiala, ki so ga pošiljali zavezniški avioni, zlasti na sektor Rogle. Da je ta pomoč prihajala, je razvidno iz strogo zaupnega poročila, ki ga je štab IV. operativne zone dne 4. julija 1944 poslal štabu 14. divizije in Pohorskega odreda ter se glasi:

> Zavezniki bodo spuščali material iz avionov 10. 7. in 15. 7. ter 20. in 25. 7. 1944 na odseku Rogla, Planinka, Javorič. Ekipo Vučković pripraviti za do pet avionov materiala.
>
> Poglajen[4])

Čeprav kaže naslednje poročilo štaba 14. divizije štabu Šercerjeve brigade z dne 27. avgusta 1944, torej po že izvršeni akciji na Lovrenc negotovost, kako je ta pomoč prihajala, pravi, da zavezniških avionov ne bo, je iz dopisa z naslednjega dne razvidno, da je ta pomoč iz zraka le prihajala. V omenjenem dopisu Šercerjeve brigade namreč pravi, da je v teku noči pripeljal zavezniški avion nekaj pušk in opreme ter smo to dodelili za vašo brigado. Zato pošljite cca 60 ljudi, da bodo odnesli ta material v vašo brigado. Od tega materiala je 40 pušk, 8000 kosov angleške municije ter nekaj opreme.[5])

---

[3] arhiv IZDG Ljub. 332/I-4 — Številčno stanje IV. oper. zone
[4] arhiv IZDG Ljub. 335/II-e — Strogo zaupno obvestilo z dne 4. 7. 44
[5] arhiv IZDG Ljub. 335/III-6-č — Štabno obvest. 14. div. št. 225 z dne 27. 8. 1944.

Partizanske akcije in načrt za napad

Prihod 14. divizije

Pred napadom na Lovrenc je prišla na Pohorje 14. divizija, ki je napad temeljito pripravila. Zbirali so podatke o okupatorski moči v Ribnici in Lovrencu ter zlasti o razporeditvi vojaštva, vermanov in policije. S pomočjo terenskih aktivistov so prišli do podrobnih podatkov, kje so utrjene postojanke in kakšna je nemška oborožitev.

Šele po tako zbranih podatkih je lahko štab divizije napad do podrobnosti taktično pripravil.

Odločitev 14. divizije

Prva konkretna odločitev za napad na Ribnico in Lovrenc je razvidna iz divizijskega povelja poslanega 19. avgusta 1944 štaboma Šercerjeve in Tomšičeve brigade, v katerem pravi naslednje:

> Zaradi predstoječih akcij naše divizije narejamo: I. in II. brigada se morata v noči 21. na 22. t. m. z vsemi svojimi oboroženimi silami premakniti na Pohorje na sektor Črni vrh—Ribniško jezero —Šinklarica.
>
> II. brigada naj takoj dvigne deponiran top na G.G. Na 1/1 se nahaja vodnik Požar Štefan iz XIII. brigade, kateri je poslan po naredjenju štaba divizije, da pokaže mesto deponiranega topa. S seboj ima tudi os. Top se mora dobro prečistiti in prepeljati z vso municijo 21. na 22. t.m. na zborno mesto. Štabi brigad so odgovorni, da bo ljudstvo čimbolj spočito in da bo v noči od 22. na 23. t.m. sposobno za večjo vojaško akcijo. S seboj naj brigade prineso čimveč hrane.
>
> Veza s štabom divizije je v tej noči na zbornem mestu brigad.
>
> Pošta, ki bo prihajala za brigade, se bo od 20. t.m. naprej oddala na zborno mesto.
>
> Ves minerski material, ki ga imate deponiranega na kateremkoli sektorju, naj se prinese na zborno mesto.[6])

Prihod Tomšičeve in Šercerjeve brigade

Po podatkih iz dnevnika II. grupe odredov je razvidno, da sta se obe brigadi Tomšičeva in Šercerjeva približali Ribnici in Lovrencu z mislinjske strani.

Tako so »Tomšičevci« 21. 8. krenili brez borb na Pohorje in bili na položaju vzhodno od Ribniškega jezera ter se pripravljali na bližnjo akcijo. Borb niso imeli. Šercerjeva brigada je bila pred napadom na položaju Golavabuke in Graške gore. Do 20. avg. je bil en bataljon v zasedi v Dovžah in Mislinji. Na večer 21. avgusta je brigada krenila proti črnemu vrhu in ostala na položajih pri Senjorjevem domu. Tam so prespali noč in naslednjega dne krenili v smeri Skrivni hrib in Planinka, kamor so prispeli ob 14,30 uri. Popoldan se jim je priključil štab divizije in jim izročil 40 novincev iz Pohorskega odreda. V bataljonih so tega dne že bili razni sestanki in priprave v zvezi z bližnjo akcijo. V napad na Lovrenc je brigada odšla proti večeru.

Komora in neoboroženi fantje niso sodelovali in so se napotili na drugi teren.

---

[6] arhiv IZDG Ljub. 334/I — Štabno povelje 14. div. z dne 19. 8. 1944

Povelje štaba 14. divizije za napad na Ribnico in Lovrenc

Iz ohranjenega povelja štaba 14. divizije je razvidno, da je bilo povelje izdano na položaju dne 21. avgusta 1944. V njem so natančno določene naloge posameznih enot, bodisi tistih, ki napadajo, ali onih, ki opravljajo demonstrativne akcije na drugih sektorjih. Za napad na Ribnico je bila določena Tomšičeva brigada, ki ima napasti s petimi četami, medtem ko bo Šercerjeva brigada z dvema bataljonoma napadla Lovrenc. V povelju je tudi točno določeno, katere čete oziroma bataljoni morajo iti kje v zasede.

Istega dne je poslal štab divizije tudi dopis Pohorskemu odredu, v katerem mu naroča, da se mora odred med današnjo nočjo ali v zgodnjih jutranjih urah povleči na Planinko, od koder bo imel boljši in hitrejši dostop na mesto zasede. Spotoma naj odred odda v štab divizije svojih 40 neoboroženih tovarišev, kateri bodo preko dneva priključeni Šercerjevi brigadi, ki bo tedaj na Pesku. Prva brigada pa bo takrat na Senjorjevem domu. Na kraju je še naročeno, da se morajo potruditi, da bodo ob določeni uri na mestu zasede.[7]

Nadaljnja naloga Pohorskega odreda pa je bila, da z vso svojo oboroženo silo postavi na cesti med Ribnico in Vuhredom, na ugodnih mestih zasede. Njegovi minersko sabotažni skupini je bilo zapovedano, da mora rušiti cesto, železnico in telefonsko telegrafske naprave med železniškimi postajami Ruše, Bistrica in Limbuš.

Nadalje je naročeno v povelju, da morajo vse enote, ki so določene za zasede, zasekati ceste in postaviti barikade tako na cesti kot železnici.

Bračičeva brigada pa je imela povelje, da mora v isti noči, ko bo važna akcija, izvršiti demonstrativen ali direkten napad na katerokoli postojanko na Dravskem polju na sektorju Pragersko—Makole—Ptujska gora. V primeru, da bi dobili to povelje prepozno, morajo predvideni napad izvršiti naslednjo noč.[8])

Napad je bil določen za 22. avgust 1944 točno ob 23. uri. Takrat morajo biti na sektorju zased uničene oziroma prekinjene vse telefonsko telegrafske naprave.

V primeru, da bi se likvidacija postojank v noči ne posrečila, se bo akcija nadaljevala naslednjega dne. Zato se tudi enote obeh brigad in Pohorskega odreda ne smejo povleči z odrejenih mest, vse dokler ne prejmejo direktnega dovoljenja Štaba divizije. Ta bo ves čas v Josipdolu pri Lenarčičevi žagi.

Vse enote morajo tudi na svojem sektorju natančno kontrolirati vsako sovražnikovo premikanje in to takoj javiti obveščevalnemu centru divizije.[9])

Povelje štaba Tomšičeve in Šercerjeve brigade za napad

Na podlagi prejetega divizijskega povelja sta štaba obeh brigad izdelala podrobni povelji štabom bataljonov. Ti povelji sta bili izdani na položaju dne 22. avgusta 1944. Iz njih lahko razberemo, da je uporabila Šercerjeva brigada za napad na Lovrenc vse tri bataljone v moči 310 mož, ki so bili oboroženi z dvema lahkima minometoma in dvema

[7] arhiv IZDG Ljub. 335/III 6-f — Dopis štaba PO št. 248/21. 8. 44.
[8] arhiv IZDG Ljub. 335/III-6-f
[9] isto tam — Naredba štaba 14. div.

Skica pohoda

Tomšičeve in Šercerjeve brigade pred napadom na Ribnico in Lovrenc.

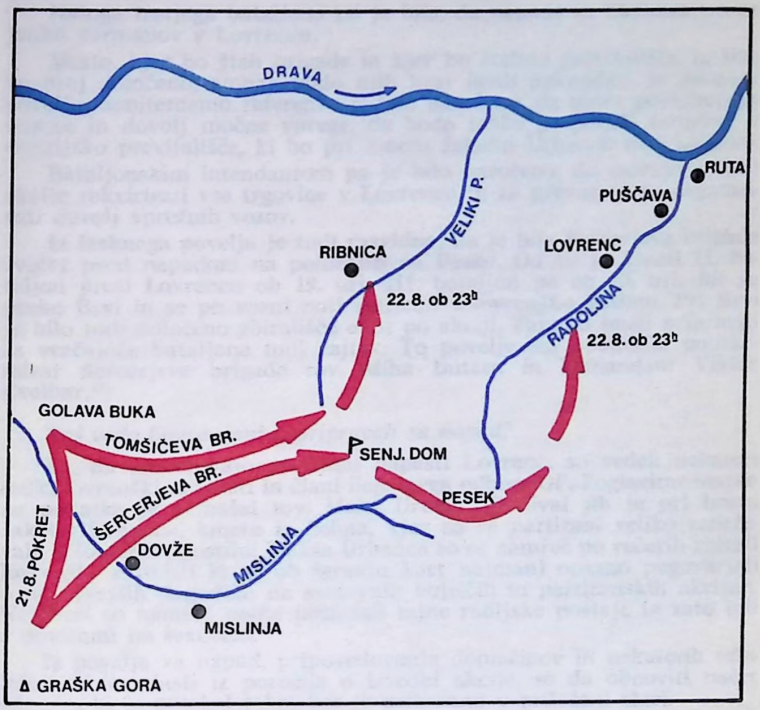

minometoma tipa PIAT. Nadalje je imel pri napadu vsak bataljon po en težki in osem lahkih mitraljezov. Prvi bataljon, ki je bil določen za napad na žandarmerijsko postojanko sredi trga, je imel še pripravljene tri mine »amonala« po 12 kg.

Drugi bataljon, ki je bil poslan v zasedo na cesti Lovrenc—Fala, je imel na razpolago eno protitankovsko puško. Naloga tega bataljona je bila, da zaseka cesto in s te strani prepreči morebitni sovražnikov prodor.

Naloga tretjega bataljona pa je bila, da napade in likvidira postojanko vermanov v Lovrencu.

Mesto, kjer bo štab brigade in kjer bo štabno previjališče, ni bilo vnaprej določeno, ampak bodo njih kraj javili naknadno, je pisalo v povelju. Sanitetnemu referentu je bilo naročeno, da mora poskrbeti za vozove in dovolj močne vprege, da bodo lahko prepeljali ranjence v divizijsko previjališče, ki bo pri kmetu Jakobu Urbancu nad Lehnom.

Bataljonskim intendantom pa je bilo naročeno, da morajo v času akcije rekvirirati vse trgovine v Lovrencu in za prevoz blaga organizirati dovolj vprežnih vozov.

Iz štabnega povelja je tudi razvidno, da je bila Šercerjeva brigada zvečer pred napadom na položajih na Pesku. Od tu je krenil II. bataljon proti Lovrencu ob 19. uri, III. bataljon pa ob 20. uri. Šli so preko Brvi in se po vozni poti spuščali v lovrenško kotlino. Pri Brvi je bilo tudi določeno zbirališče enot po akciji. Tam so imeli pripraviti za vračajoče bataljone tudi zajtrk. To povelje sta podpisala politkomisar Šercerjeve brigade tov. Miha Butara in komandant Viktor Cvelbar.[10])

Kaj vedo Lovrenčani o pripravah za napad?

To, da nameravajo partizani napasti Lovrenc, so vedeli nekateri redki lovrenški aktivisti in člani ilegalnega odbora OF. Poglavitne tovrstne podatke je prinašal tov. Maks Urbanc. Dobival jih je pri bratu Jakobu Urbancu, kmetu iz Lehna, kjer so se partizani veliko zadrževali. V lovrenški gostilni Maksa Urbanca so se namreč po večerih zbirali lovrenški aktivisti in se ob igranju kart najmanj opazno pogovarjali o najnovejših dogodkih na svetovnih bojiščih in partizanskih akcijah. Nekateri so namreč doma poslušali tajne radijske postaje in zato bili z novicami na tekočem.

Iz povelja za napad, pripovedovanja domačinov in nekaterih udeležencev ter zlasti iz poročila o izvedbi akcije, se da obnoviti načrt napada, ki je potekal tako, kot je prikazano v priloženi skici.

Kako se še Lovrenčani spominjajo napada?

Iz razgovorov in povpraševanj pri starejših Lovrenčanih se je dalo še marsikaj izvedeti, kako je napad potekal.

Napad I. bataljona na žandarmerijo

O tem je vedel največ povedati tov. Peter Jodl, st., ki ima hišo v spodnjem trgu, in je napad ravno šel mimo njegove domačije. Tako se spominja, da sta dve četi partizanov prodirali po polju od hiše, kjer stanuje sedaj zdravnik, in prišli do glavne ceste pri Brunčku. Od tu sta

[10] Arhiv IZDG Ljub. 332/IV.-2 — Poročilo operacij IV. oper. zone

hoteli napredovati naravnost proti policijskemu poslopju, kar pa zaradi močnega streljanja policije ni šlo. Zato je del borcev prekoračil cesto in napredoval po zahodni strani, drugi pa so naskakovali od hiše do hiše, od Porta do Fricla in Kodra. Vodila sta jih domačina Jože Pergarec in Zvonko Kogelnik. Naenkrat je neki partizan v nemščini pozval policijo »Nemška žandarmerija, predajte se, mi vam podarimo življenje!« Nato so Nemci odgovorili s še silovitejšim ognjem iz brzostrelk. Pokanje je bilo grozovito, vmes pa še detonacije min in granat. Ker je bilo policijsko poslopje močno utrjeno, so ga partizani minirali. To je opravila skupina, ki je prodrla do Križne cerkve nasproti policijske postojanke. Mine so pripravili v zaklonu za cerkvijo. Za miniranje je bil določen neki partizan, ki se je v enoti pregrešil s krajo in je bil obsojen na smrt. Tu pa mu je bilo dano na voljo, če podloži mine in uspe, mu bo kazen brisana. Po tretjem miniranju je policijsko poslopje zletelo v zrak, streljanje je ponehalo in tudi borec je bil rešen. Tako še sedaj živi nekje v Savinjski dolini. Postojanka, v kateri je bila tudi pošta, je padla okrog pol štirih zjutraj. Večina policistov je zbežala v klet (13), pet pa se jih je izmuznilo med bojem in pobegnilo proti Mariboru. Poslopje je bilo v plamenih in policiste so lovili iz kleti, ko je že bilo vse v ognju. Koliko jih je končalo pod ruševinami, ni točno znano. Zagotovo so našli le okostje enega, ki bi naj pripadalo domačinu Bečanu.

Ob napadu so partizani tudi zažgali stari gasilski dom. Pri tem je zgorel ves gasilski inventar z gasilskim avtom vred. To so partizani zato napravili, da bi gasilci ne mogli reševati okupatorskih postojank.

Napad III. bataljona na vermane pri »Jelenu«

Napad tega bataljona je bil istočasno, ko je prvi napadal policiste. Vermani so bili v prostorih hotela »Jelen«, ki je bil spremenjen v vojaško postojanko.

Prva četa je prihajala od Radoljne preko sadovnjaka pod sedanjim Zdravstvenim domom in je od vrta sem odprla ogenj preko ceste.

Druga četa je napadala z nasprotne strani, torej od zadaj. Preden sta se četi približali postojanki, sta naleteli na vermanskega stražarja, ki je stal na križišču pri Meršniku. (Bil je domačin Gucmandl Jože),

V začetku je dajala posadka precejšen odpor s puškami in bombami. Ferdo Forstner se spominja, da so vermani močno streljali z balkona hotela z mitraljezom tipa »švarzlose«, ki je bil prej vedno pokvarjen in so ga Nemci prinašali popravljat v njegovo kleparsko delavnico. To noč je kot nalašč deloval brezhibno. Čaz čas so se začeli posamezni vermani predajati z orožjem vred. Ko se je večina vdala, so borci vdrli v stavbo in polovili še ostale z njihovim poveljnikom Prahom vred. Nekatere vermane, ki so se razbežali, so partizani polovili še v koruzi za hotelom. Postojanka je bila likvidirana ob tretji uri zjutraj. Takoj, ko so borci tu opravili svoje, je šla ena četa v pomoč II. bataljonu, ki je bil v zasedi v Puščavi.

Pozneje so partizani »Jelena« zažgali. To so napravili s petrolejem, ki so ga zaplenili pri trgovcu Boldinu. Sod so zvalili na podstrešje, polili petrolej in zažgali. Gorelo je dva dni.

Ob napadu so skušali partizani zažgati tudi šolsko poslopje, ki pa ni hotelo goreti. Plamen je zajel le dva razreda, kar pa so domačini hitro pogasili.

Kako je potekala osvoboditev Lovrenca

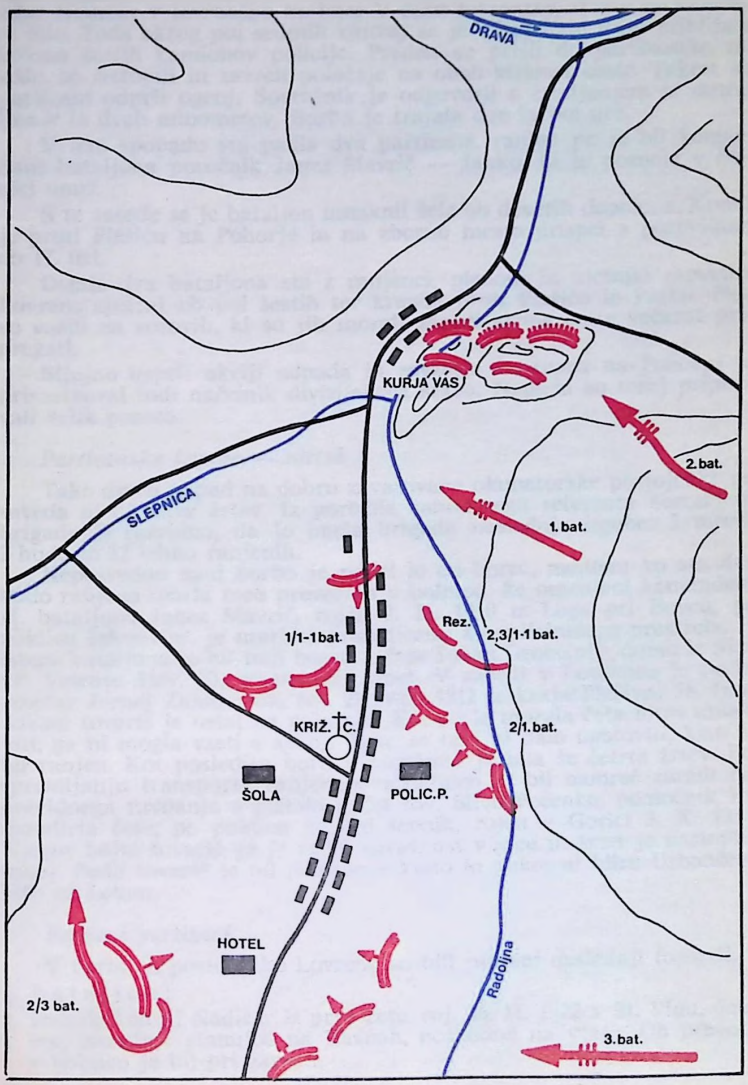

Zaseda II. bataljona v Puščavi

V času napadanja na postojanke v trgu je bil II. bataljon v zasedi v Puščavi. Najprej so napravili na cesti barikade in podrli 60 telefonskih drogov. Ta bataljon je imel za nalogo preprečiti morebitni nenadni vdor Nemcev v lovrenško kotlino. V času lovrenške akcije še Nemcev ni bilo. Toda okrog pol sedmih zjutraj se je od postaje Ruta približala kolona šestih kamionov policije. Preden so prišli do partizanske zasede, so izstopili in zavzeli položaje na obeh straneh ceste. Takrat so partizani odprli ogenj. Sovražnik je odgovoril s streljanjem iz mitraljezov in dveh minometov. Borba je trajala dve in pol ure.

V tem spopadu sta padla dva partizana, ranjen pa je bil komandant bataljona poročnik Janez Mavrič — Janko, ki je pozneje v bolnici umrl.

S te zasede se je bataljon umaknil šele ob devetih dopoldne. Krenil je proti Plešiču na Pohorje in na zborno mesto prispel s postankom ob 17. uri.

Ostala dva bataljona sta z ranjenci, plenom in ujetniki zapustila Lovrenc zjutraj ob pol šestih ter krenila proti Plešiču in Pesku. Plen so vozili na vozovih, ki so jih morali zaradi strme ceste večkrat prepregati.

Sijajno uspeli akciji napada in zavzetja Lovrenca na Pohorju je prisostvoval tudi načelnik divizijskega štaba. Napadu so torej pripisovali velik pomen.

Partizanske izgube — mrtvi

Tako drzen napad na dobro zavarovane okupatorske postojanke pa seveda ni bil brez žrtev. Iz poročila sanitetnega referenta Šercerjeve brigade je razvidno, da je imela brigada naslednje izgube: 3 mrtvi, 2 hudo in 12 lahko ranjenih.

Neposredno med borbo je padel le en borec, medtem ko sta dva hudo ranjena umrla med prevozom v bolnico. Že omenjeni komandant II. bataljona Janez Mavrič, rojen 2. II. 1910 iz Loga pri Bovcu, po poklicu železničar, je umrl za posledicami kompliciranega prestrela. Iz istega bataljona je bil tudi borec 1. čete Johan Grobelnik, doma iz Škal pri Velenju štev. 30, po poklicu kmet. V zasedi v Lovrencu je padel desetar Jernej Zaluberšek, roj. 28. VII. 1912 iz kraja Plešivec 36. Imenovani tovariš je ostal na položaju. Ker se je morala četa hitro umakniti, ga ni mogla vzeti s seboj. Tako se tudi ni dalo ugotoviti, kam je bil ranjen. Kot posledica borb v Lovrencu je bila še četrta žrtev. Pri spremljanju transporta ranjencev v bolnico je bil namreč zaradi neprevidnega ravnanja s pištolo zadet tov. Silvo Pečenko, pomočnik komandirja čete, po poklicu strojni tehnik, rojen v Gorici 3. X. 1913. Njegov bojni tovariš ga je zadel naravnost v srce in smrt je nastopila takoj. Padli tovariš je bil položen v krsto in pokopan blizu Urbančeve hiše na Lehnu.

Ranjeni partizani

V borbi za postojanko Lovrenc so bili ranjeni naslednji tovariši:

I. bataljon:

1. vodnik Andrej Nadižar iz prve čete, roj. 16. II. 1922 v Št. Vidu, delavec, nazadnje stanujoč na Ravnah, poškodbe na vratu. Ob prevozu v bolnico je bil pri zavesti.

2. Ivan Grabnar tudi iz prve čete, roj. 13. XII. 1922, kmečki sin iz Črne, št. 18. Granatne poškodbe leve podlahti, pokreten.
3. Alojz Fuks iz druge čete, polit. delegat, roj. 9. VI. 1915 v Brezju, zadnje bivališče Studenice pri Poljčanah. Površne granatne poškodbe na desni nad in podlahti, pokreten.

II. bataljon:

1. Jože Hrastnik iz prve čete, polit. delegat, roj. 11. II. 1903 iz Gaberka, po poklicu delavec, kompliciran prestrel, oddan v bolnico.
2. Herman Kropič tudi iz prve čete, polit. delegat, roj. 30. 12. 1911 v Bukarešti, zadnje bivališče Žreče, po poklicu pek. Prestrel desne okončine, pokreten.

III. bataljon:

1. Anton Lazar iz prve čete, roj. 16. I. 1920 pri Sv. Juriju ob Taboru, delavec. Granatne poškodbe mehkih delov na desnem gležnju. Oddan v bolnico.
2. Franc Popič iz druge čete, desetar, roj. 16. XII. 1918 Raduše 39, zadnje bivališče Podgorje 110, delavec. Granatne poškodbe levega in desnega stegna. Oddan v bolnico.
3. Pavel Brezovnik iz druge čete, roj. 23. I. 1908, Vrhe št. 1 pri Starem trgu, delavec. Prestrel iz brzostrelke v višini levega kolčnega sklepa in zastrel na levi podlahti. Kost in sklep verjetno nista poškodovana. Oddan v bolnico.
4. Martin Polak iz 1. čete, polit. delegat, roj. 20. IX. 1920, iz kraja Stara, delavec. Granatne poškodbe mehkih delov obeh stegen. Oddan v bolnico.
5. Jože Bransberger iz druge čete, roj. 3. XII. 1922, iz Črne 18, kmečki sin. Zastrel levega gležnja. Oddan v bolnico.

Nadalje je še bil ranjen iz štaba brigade tov. Stane Gorše, roj. 11. IX. 1923, iz Rakitne 23, po poklicu dijak. Poškodbe mehkih delov na naslednjih delih telesa: levi kazalec, levo stegno, levo stopalo, desna stran pasu in desna podkolen. Oddan v bolnico.[11]

Umik

Vsi ranjenci iz borbe pri Lovrencu so bili ob štirih zjutraj na vozovih, pripravljeni za transport. Ker pa je še borba trajala in so bili komandanti na položajih, ni bilo mogoče, kljub trikratnemu urgiranju, dobiti oboroženega spremstva. Zato je moral transport skoraj dve uri čakati na odhod.

Ker sta bila sanitetni referent in bolničarka Olga vso noč zaposlena na brigadnem previjališču, nista utegnila sodelovati pri rekviziciji sanitetnega materiala, pač pa sta zato prosila več drugih tovarišev. Zaplenjen je bil naslednji sanitetni material: 100 prvih ovojev, 50 x 5 m kaliko ovojev, 10 kosov sterilne gaze in 250 gramov vate.

Nekaj tega sanitetnega materiala je bilo na vozu, ki ni mogel pravočasno kreniti iz doline in so ga Nemci zaplenili v borbi na Brvi.

[11] arhiv MNO Mbr. Poročilo san. ref. Šerc. brig. z dne 25. 8. 44.

Izgube Nemcev

Natančno število sovražnih izgub ni mogoče natančno ugotoviti. Partizansko poročilo navaja, da so imeli Nemci 6 mrtvih, enega hudo ranjenega in 48 ujetih. Od teh 7 landvahov, 7 orožnikov, in 34 vermanov. Slednji so se potem v veliki meri priključili partizanski vojski.

Vojaški plen

Pri zavzetju Lovrenca je padlo v partizanske roke tudi precej nemškega vojaškega materiala, in sicer:

1 mitraljez »švarzloze« s tremi redeniki, napravo za polnjenje in zabojem rezervnih delov,
1 zbrojevka,
47 vojaških pušk,
3 brzostrelke,
45 lovskih pušk,
1 polavtomatska puška »Mauzer«,
14 revolverjev,
2 signalni pištoli,
1 tromblonska cev,
3 bobni za rednike za lahki šarec,
170 ročnih bomb,
15 šaržerjev za nemški mitraljez,
120 tromblonskih bomb,
7500 nabojev Mauzer municije,
700 nabojev Manliher municije,
1000 nabojev italijanske municije,
140 nabojev za brzostrelke,
30 signalnih raket.

Razen tega je še padlo partizanom v roke 150 parov čevljev in 14 voz živeža.

Partizani so popolnoma uničili dve stavbi, kjer so bile nemške postojanke, podrli 60 telefonskih drogov, požgali gasilski dom z gosilskim avtom vred in uničili en motocikel. Iz trgovin so dobili precej hrane, obutve in drugega blaga.

Uporabljeno strelivo

Pri izvedbi napada so partizanske enote uporabile naslednje količine streliva in drugega vojaškega materiala:

1080 nabojev angleške municije,
260 nabojev italijanske municije,
936 nabojev Mauzer municije,
540 nabojev za brzostrelke,
50 nabojev za težko Bredo,
6 angleških min,
4 italijanske mine,
11 ročnih bomb.

Minerskega materiala pa je bilo porabljenega:

3 zaboji (36 kg) eksploziva amonal,
3 detonatorji,
3 poživitveni naboji in
2 m počasi goreče vrvice.

Med samo akcijo je bila izgubljena ena angleška puška z municijo vred (najbrž pri padlem Jerneju Zaluberšku), en angleški minomet in nekaj vojaškega plena, ki je ostal na vozovih.[12]

Pohvaljeni borci

V mapi propagandnega odseka Šercerjeve brigade je ohranjen tudi seznam borcev, ki so se pri napadu na Lovrenc posebej izkazali, in jih je zato štab pohvalil. To so bili naslednji tovariši:

I. bataljon — 9 borcev

Lado Poje, Jožef Arčnik, Alojz Urbancel, Ludvik Logar, Matija Anzelc-Bogdan, Mirko Fišer, Jožef Marolt, Anton Kotnik in Franc Trančkar.

II. bataljon — 5 borcev

Ivan Čretnik — mitraljezec, Alojz Lovšin desetar, Mirko Padežnik pomočnik mitraljezca, Miha Smunker vodnik.

Prav posebno pa se je izkazal pomočnik pri težki Bredi Andrej Špegal. Ta je pod najhujšim ognjem odnesel celo težko Bredo, ko so se že vsi drugi umaknili.

III. bataljon — 10 borcev

Komandir prve čete Matija Štenta in komandir druge čete poročnik Viktor Lešnik. Borec Anton Janež je sam prijel poveljnika vermanov Praho in ga zajel z brzostrelko vred. Borci prve čete Anton Lazar, Milan Ferne in Anton Mravlak ter desetarji Franc Popič, Franc Kumer in Jurij Grošelj so prvi jurišali na sovražne patrole in stražarje ter zasedli položaje, ki so jih do kraja držali. Izredno se je tudi izkazal tov. Stane Gorše iz štaba brigade, ki je med prvimi jurišal na postojanko, pri čemer ga je ranila bomba.

Štabna kritika

V poročilu štaba Šercerjeve brigade o izvršitvi napada je tudi nekaj kritike, kjer je rečeno, da je bila akcija na Lovrenc sicer dobro pripravljena in da je bilo vse na svojem mestu. Toda po likvidaciji postojank je bila vzeta stvar preveč brezskrbno. Tudi zveza z drugim bataljonom, ki je bil v zasedi, ni bila zadostna. Zato se je pripetilo, da je sovražnik prodrl do nezaščitenih vozov pod Peskom in pobral še neodnešen plen.[13]

[12] arhiv IZDG Ljb. — 332/IV.-2 — Poročilo Šerc. brig. z dne 27. 8. 44
[13] AIZDG Ljb. 336/II — Poroč. Šerc. brig. o izvršitvi akcije

Spomini preživelega borca

Eden izmed preživelih borcev, udeležencev napada na Lovrenc tov. Karel Vranjek iz Smartnega pri Slovenjgradcu, se spominja lovrenške akcije takole:

»Na Lovrenc smo prodrli z Ribniške strani. Pred napadom smo počivali nekje pri Ribniškem jezeru. Bila je noč, tema in nič nismo vedeli, ne kod ne kam. Po dolgi poti in hoji skozi gozdove smo prišli v lovrenško kotlino. Napad je bil oster in silovit. Švabi so se krepko branili. Pokalo je kot malokdaj. Mi smo prodirali preko polja v trg in streljali na švabsko policijo. Streljanje ni odnehalo vse do zore. Šele po nekaj močnih detonacijah je bil sovražnikov odpor strt in proti nebu so se dvignili ognjeni zublji.

Mi borci smo ostali samo kratek čas v Lovrencu. Zbor čet je bil nad trgom. Tam sem videl ujete policiste, vermane in tudi nekaj prijetih civilistov. Nato smo krenili po strmih stezah nazaj na Pohorje.«[14]

Partizanski reporter o zavzetem Lovrencu

O tem, kako je bilo naslednje jutro v osvobojenem Lovrencu, je ohranjena podrobna reportaža, najbrž nekega vojnega dopisnika oziroma propagandnika, v kateri pravi dobesedno:

»Velik uspeh je navdušil vse naše borce, ki so zjutraj ob 8. uri ob igranju harmonike zapuščali uničeni postojanki.

Preobloženi vozovi pa se niso mogli dovolj hitro umakniti v zaledje Pohorja. Zaradi tega je uspelo zasledujočim Nemcem dobiti v svoje roke en voz materiala.

Ujeti nemški policisti so bili še istega dne obsojeni na smrt. Obsodba je bila takoj izvršena.

Isto se je zgodilo z ujetimi izdajalci.

Drugega dne smo krenili v sestavu divizije na druge položaje, kjer je bilo razdeljeno orožje in ostali zaplenjeni material.

Naša brigada se je zopet pomnožila na skupno število približno 500 mož. Naslednjega dne so se vršile politične ure in zanimive debate z ujetimi vermani, ki so bili vključeni v sestav naše brigade. Čete so bile preurejene tako, da štejejo sedaj po tri vode.

Vršili so se sestanki v štabu divizije in v štabu brigad. Pred počitkom se je razvil še prijeten večer s petjem in igranjem harmonik. Vsled uspehov naše vojske in vsled zelo ugodnih sprememb v političnem pogledu in ugodnem poteku zavezniških operacij na vseh frontah, je morala naših borcev vedno višja. »Gremo pogledat plen!«, kriči komandant Požar od veselja ob pogledu na orožje.

»Pridite gor! Tu so pištole in brzostrelke, vsega je dovolj!« Prostor prevzame intendant, del bataljona pa gre prvemu bataljonu v pomoč k policistom.

Policije se je tudi dovolj predalo. Ostalim pa je pomagal miner Ivan Benko, ruševine so jih zasule. Spet orožje in oprema. V trgovinah je živahno. Nekaj podobnega, kot sem doživel v Vitanju. V začetku bledi obrazi, besede tiče v grlu, velike oči. Ko pa vidijo, da jih ne zač-

[14] ustni vir

nemo takoj vezati in jesti, nekako izjecljajo kak dober večer, če se ravno ne zmotijo po nemško. Tako trgovci. Ti so morda najbolj kupčevali s svojo zavednostjo in narodnostjo. Ko jih vprašamo, če kaj vedo o svetovnem položaju pravijo, da jim je vseeno, samo, da bi že minilo, da se ne zanimajo, da je velik pritisk in ne vem kaj še vse.

V Lovrencu sem videl nekaj grdih karikatur duševnosti. Prav taka reva je bil drug trgovec, ki je pridrsal precej močan v copatah in uslužno pogledal sem in tja. (najbrž je bil to Šmelcer — lastna pripomba).

Splašena »gospodična«, ki nam pokaže v trgovini to in ono in še meša po nemško, nerodno vije roke in oči.

Ko uganem, da zna tipkati in ji rečem, da jo bomo mobilizirali, hoče skoraj omedleti.

Človek pomisli, koliko pomenijo taka bitja proti našim partizankam, ki so šle skozi toliko borb in prestale toliko naporov. Dekleta, ki so v službi, so neprimerno boljša. Poslušajo nas in nas razumejo, odgovarjajo, kolikor je treba.

Sončno jutro nam pokaže, kje smo in kaj smo pravzaprav napravili. Občinska hiša gori, poleg nje tovorni (gasilski) avto, za ovinkom osebni avto, borci korakajo po trgu, med pesmijo harmonike. Policijska postojanka je skoraj do tal porušena. Iz obeh uničenih poslopij se vali dim in poka še preostala municija; ljudje zvedavo prihajajo iz hiš.

Na obrazih teh ljudi pa še ujameš kak prijazen in topel pogled. S fotoaparatom sem si to zabeležil.

Naši borci se zbirajo ob hišah, harmonike igrajo, petje in veseli streli. Nekateri se vozijo s kolesi sem in tja.

Pri lepem posestvu nad trgom komandanti bataljonov pregledujejo in urejajo orožje. Na mah začujemo rafale v smeri proti Mariboru.

Bataljon ni šel zastonj v zasedo. Komisar Aleks, ki je bolj vojak, je zdaj v svojem elementu. Intendanti vpijejo pri vozovih. Včasih zakolne tudi kdo, čudno pa vse gre lepo.

Pač pa jo je nekaj vermanov morda popihalo, toda vsi ostali so ujeti in poleg tega še 9 policistov. Med bataljoni korakajo zelenci pobitih obrazov. Tisti, ki se niso hoteli predati pa uživajo svoj pokoj med ruševinami.

Pot navzgor je naporna.

Prečuta noč in pa poletno sonce.

Na vrtu bogate kmetije nad trgom sedimo. Pred nami stoji na mizi mošt, sadje, kruh in ne vem kaj še vse.

Major Efenko pove za dobro pijačo. Mrzlo mleko in žganje v njem. To so mu dajali zvesti Istrani, kadar so mu hoteli dobro postreči. In res je to dobra reč.

Od Tomšičeve brigade pride ves upehan kurir in pove, da je v Ribnici vse v najlepšem redu. Obe postojanki sta padli v eni noči, dobro smo si opomogli z materialom.

Šercerjeva vodi 50 ujetnikov, Tomšičeva nekaj manj kolikor jih ni v zasedah in pod ruševinami tudi pri njih našlo smrt.

Gori na Pohorju smo skoraj pozabili na sonce. Poletje je nekám ušlo. Toda ne uide nam svoboda. Naša velika volja in naše puške so nam porok za njo«.[15]

Politična ocena osvobojenega ozemlja

Partizansko poveljstvo je pripisalo izgonu okupatorja iz obsežnega področja od vrhov Pohorja preko Ribnice do Lovrenca in prelaza Jodl tudi svojevrsten političen pomen. To se da razbrati iz poročila propagandnega odseka štaba Šercerjeve brigade, ki se nanaša na obdobje, maj — oktober, kjer piše naslednje:

»Odredom 14. divizije se je posrečilo v eni sami noči uničiti dve večji nemški postojanki na Pohorju: Ribnico in Lovrenc. To je zelo pomembno, ne samo za prebivalstvo teh krajev ampak za vse Slovence.

Tako izgubljajo Nemci na Štajerskem in sploh v Sloveniji postojanko za postojanko. Zdi se, kot da bi se zemlja, katere Nemci nikdar niso imeli dovolj, hotela sama maščevati. Tisto zemljo, ki so jo v eni svoji požrešnosti hoteli imeti vso, jih ubija, jih davi. Nemška Bodenpolitik je postala za Nemce grob. Čim dalje so prodirali Nemci v sovražno ozemlje, tem zmagoslavnejši je bil klic Nemcev in nemčurjev. V resnici pa vedno večje ozemlje, katerega so Nemci zasedli, njih ni krepilo, dasi se je tako dozdevalo, temveč obratno slabilo. Ko so se končno že smatrali za gospodarja sveta, ko so imeli pod svojo oblastjo večino Evrope, ko so bili evropski narodi od Atlantika do Volge pod nemško krutostjo, tedaj se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Tam daleč na vzhodu se je pričelo, pri Stalingradu. In od tega časa Nemci niso doživljali drugega kot poraz za porazom. Stalingrad pomeni simbol te vojne.

Takoj po kapitulaciji Jugoslavije so nekateri odločni in zavedni Slovenci začeli z borbo proti okupatorju. Partizansko gibanje se je od manjših začetkov razvilo v močno vojaško organizacijo. Nastala je NOV, ki si zastavlja za nalogo, da prežene Nemce z našega ozemlja in da končno osvobodi našo zemljo.

Nemci oslabljeni v številnih porazih so dandanes prisiljeni, da vodijo defenzivno vojno. NOV jih napada v njihovih postojankah in pri tem dosega vedno nove uspehe. Vedno bolj se krči število nemških postojank, vedno bolj se širi ozemlje, ki je očiščeno Nemcev, ki je osvobojeno. Toda vsi dosedanji uspehi nas še ne zadovoljujejo. NOV bo šla iz boja v boj, bo preganjala Nemce vse dotlej, da si dokončno priborimo svobodo in srečno Slovenijo.[16]

O izvedbi napada na Lovrenc je ohranjenih več poročil tako inženirsko tehničnega oddelka Glavnemu štabu Slovenije z dne 1. septembra 1944,[17] kot poročilo operacij IV. operativne zone Glavnemu štabu NOV in POS.[18]

V arhivu instituta za zgodovino delavskega gibanja Slovenije je ohranjen tudi operacijski dnevnik načelnika štaba IV. operativne zone, kjer so na tretji strani opisani boji za Ribnico in Lovrenc.[19]

---

[15] Arhiv MNOM — Fotokopija partizanske reportaže
[16] Arhiv IZDG Ljublj. 336/II — 2 Poroč. propag. odseka Tomšič. brig.
[17] Arhiv IZDG Ljublj. 332/II — 4 15. dnevno poroč. IV. oper. zone
[18] Arhiv IZDG Ljublj. 332/IV — 2 Poročilo Šerc. brig.
[19] Arhiv IZDG Ljublj. 332/IV — Oper. dnevnik nač. štaba IV. oper. zone

Iz vseh teh poročil se razbere pomembnost akcije ter sovražnikova nemoč, ki že liči na zadnje poizkuse obupanca, da bi se rešil.

O politični situaciji Šercerjeve brigade ob času napada pa je poročal njen politkomisar Miha Butara divizijskemu komisarju 14. divizije dne 30. 8. 1944 naslednje:

»Brigada se je pretekli teden nahajala na sektorju Šmiklavž — Pohorje, kjer je tudi napadla sovražne postojanke Št. Lovrenc. Postojanka je bila likvidirana. V preteklem tednu je bil naš glavni cilj mobilizacija. Število brigade se je precej povečalo. Prehrana je s par izjemami zadostna in okusno pripravljena. Glede obleke in obutve je brigada v zelo slabem stanju, toda z napadom na Lovrenc, se je stanje precej. izboljšalo. Zaradi pokretov se politično delo ni vršilo.

V Št. Lovrencu in ob cesti do Puščave se je razdaljevala propagandna literatura in so se pisale propagandne parole. Vojska sama je imela ob napadu na postojanko Lovrenc do civilnega prebivalstva pravilen odnos, čeprav nam ljudje v glavnem niso naklonjeni. V trgu samem je precej nemčurjev in narodnih izdajalcev.

Komandant II. bataljona tov. poročnik Jasko je bil ranjen pri Lovrencu in je za posledicami umrl. Bil je slab kot borec in organizator, zaradi tega je tudi bataljon nekoliko slabši. Namesto padlega je postavljen tov. Mirko Zdešar.«[20])

Položaj enot po izvršenem napadu

Po izvršenem napadu na Lovrenc se je Šercerjeva brigada 23. avgusta 1944 umaknila na nove položije na Pesku, kamor je prispela ob 17. uri. Čez četrt ure je policija napadla pri Brvi kolono, ki je vozila zaplenjeno orožje iz bitke pri Lovrencu. Po polurni borbi so se morali naši borci umakniti na stare položaje.

Naslednjega dne 24. avgusta je bila brigada na položajih na Brvi. Vojaških in političnih ur ni bilo. Potekala je delitev plena in razporeditev novega moštva.

Brigada je ostala na istih položajih še tudi naslednjega dne 25. avgusta. Po bataljonih so bile vojaške in politične ure, borb ni bilo.

26. avgusta pa je krenila popoldan brigada z dvema bataljonoma do Zajčjega grabna (Jagerski vrh) ter se nastanila v vasici Tinje, kjer je ostala samo preko noči.

27. avgusta je bila brigada na položajih pri Urhu, popoldne pa je nadaljevala pot do vasice Rep, kjer je prenočila.

28. avgusta se je premaknila k Grehu, od tu pa poslala manjšo skupino na Pohorje po orožje, rekvizicijo in mobilizacijo. Ta skupina je prispela na Kumen 29. avgusta ter z eno skupino držala zasedo proti Lovrencu, drugi borci pa so imeli vojaške in politične ure.

30. avgusta je krenila brigada na nove položaje Vašnik. En bataljon je bil poslan v Lovrenc, kjer je opravljal propagandno delo z mitingom, raznimi govori itd. Poslane so bile mobilizacijske patrole, ki so uspešno opravljale svoje naloge.

---

[20]) Arhiv IZDG Ljublj. 336/V-c — Poročilo o polit. delu Šercer. brigade

Rešitev angleških vojnih ujetnikov

Tretji bataljon, ki je bil v Lovrencu, je poslal 30. avgusta na progo med Falo in Ožbaltom dve četi, da rešita Angleže, ki se vozijo iz Maribora delat progo. Naši so počakali, da je ob osmi uri privozil s Fale vlak, nakar so izstopili Angleži in njihove straže. Nato so partizani počakali, da je vlak odpeljal nazaj proti Mariboru in da so Angleži že začeli z delom na progi. Tedaj sta dve četi, vsaka s svoje strani, izvedli juriš ter obkrožili celo skupino.

Nemci so imeli 20 s puškami oboroženih stražarjev. Na vzklik »juriš«, so bili nemški stražarji tako zaprepaščeni, da so se predali brez strela.

Ujetih je bilo 15 Nemcev, medtem ko je petorica pobegnila, 79 Angležev, 3 železničarji in 10 civilistov, ki so tudi popravljali progo. Enega železničarja in šest civilistov so partizani pustili domov, medtem ko so vsi drugi odšli v brigado.

Osvobojene Angleže so partizani gnali po Kapusovem jarku proti Lovrencu in naprej na Pohorje. Preživeli udeleženec tega podviga tovariš Karel Vranjek se spominja, da so imeli z rešenimi Angleži velike sitnosti, ker jim niso znali dopovedati, da naj ne kričijo. Oni so pa kar naprej vriskali od veselja, ker so bili svobodni. Zaradi morebitne nemške bližine pa je bilo to nevarno. No, vendar se je vse srečno izteklo in osvobojene Angleže so poslali na osvobojeno ozemlje na Dolenjsko, od koder so jih avioni prepeljali v Veliko Britanijo. Čez kakih 14 dni je partizanska enota že prejela pohvalo in zahvalo britanske vojaške komande.

Zadnjega avgusta je napravila brigada premik na Kumen, kjer se ji je priključil tudi tretji bataljon, ki je rešil angleške ujetnike. Po bataljonih so bile vojaške in politične ure.

Prvega septembra je bila brigada razmeščena na Hudem vrhu. Poleg zavarovanj je bilo moštvo zaposleno s političnimi in vojaškimi urami.[21]

Ocena lastne in sovražnikove taktike

Operacijski odsek 14. divizije je v poročilu za čas od 16. do 31. avgusta 1944. navedel naslednje ugotovitve:

»Pri sovražniku ni bilo opaziti nekih bistvenih sprememb v manevriranju od prejšnjih 15 dni. V vseh postojankah in važnejših komunikacijah in drugih postojankah se utrjuje z lesenimi in delno zidanimi bunkerji in patruljira ob progah. Opaža se pomanjkanje žive sile, kar se pozna v tem, da je hajkanje precej popustilo.

Naša taktika se ni v ničemer spremenila, pač pa prehajamo vse bolj iz defenzivnih v ofenzivne akcije. Vse akcije smo izvršili s presenečenjem sovražnika s tem, da smo prevrgli vse sile z enega sektorja na drugega in udarili po sovražniku hitro in odločno.

Dobro se je obnesla taktika postavljanja zased, kjer smo z majhnimi žrtvami dosegli lepe uspehe.

Kritični pogled na operacije.

---

[21] Arhiv IZDG Ljub. fascikel 335 — Poroč. štaba 14. div. št. 264/2.9.44.

Splošno so bile operacije preteklih 15 dni dobro izvedene. Vendar se opaža, da so borci novomobilizirani manj udarni od starih borcev in tudi manj spretni. Zelo dobro so se obnesli vsi borci dezerterji iz nemške vojske.

Razno: Radio veze so odpovedale.

Zadnje dni je prišlo v našo vojsko precej novincev. Mi še vedno nimamo dovolj orožja, da bi jih oborožili, kar zelo neugodno vpliva na moralo pri novincih in celo pri starih borcih, ker neoboroženi v borbi ustvarjajo samo paniko.[22]

Akcije Pohorskega odreda ob napadu na Lovrenc

V skladu z izdanim poveljem Štaba 14. divizije, so izvajale enote, ki niso bile določene za neposredni napad na Ribnico in Lovrenc, naslednje vzporedne akcije:

Pohorski odred se je 22. avgusta 1944 premaknil na sektor med Planinko in Peskom. Njegova sabotažna skupina pa je minirala na treh mestih železniško progo med postajami Limbuš in Bistrica. Nadalje je prekinila telefonske zveze in podrla nekaj dreves kot prepreke na cesti proti Rušam. Borb tu ni bilo.

Sam odred je imel nalogo, da blokira sovražno postojanko Vuhred. Zato je krenilo oboroženo moštvo preko Črnega vrha in Pungarta na določeno mesto. Pri razporejanju na položaje v samem Vuhredu in pred njim je eno oddeljenje naletelo na sovražnikov bunker ter na klic »halt« odgovorilo z ognjem iz brzostrelk. Sovražnik je poslal nekaj patrol, ki pa so bile vse zavrnjene. Večjega izpada ni poskušal, le z raketami je osvetljeval teren pred postojanko ter v presledkih streljal iz bunkerjev z mitraljezi in minometi. Sovražnih izgub nismo mogli ugotoviti, naših ni bilo.[23]

Organizacija ljudske oblasti in vojaške uprave na lovrenškem osvobojenem ozemlju

Življenje v osvobojenem Lovrencu na Pohorju

Po ohranjenih dokumentih, pripovedovanju domačinov in spominih preživelih borcev in aktivistov, se je v osvobojenem Lovrencu in bližnji okolici organiziralo življenje, kot je pač ustrezalo prilikam tedanjega časa in težke osvobodilne vojne. Bilo je pač podobno življenju na osvobojenem ozemlju na sploh, vendar specifično glede na bližino Dravske doline, kjer so bili še vedno Nemci iz Maribora, ki je predstavljal za okupatorja najvažnejšo Spodnještajersko postojanko.

Likvidacija kulturbundovskih voditeljev

Izmed trških Nemcev so partizani takoj 23. avgusta prijeli štiri največje hitlerjance, in sicer nemškega župana Feliksa Heinschka, ki je

[22] Arhiv IZDG Ljub. - fascikel 334 — 15-dnevno poroč. oper. ods. 14. div.
[23] Arhiv MNOM — Poročilo Poh. odreda

imel manjšo usnjarno sredi trga, nato gostilničarja in Zellenführerja organizacije Heimatbund Jožefa Nowaka, obrtnika Štefana Jaunika in Hansa Sabatyja. Ti štirje so bili takoj likvidirani v planini nad Lovrencem.

Nekaterim drugim pa je uspelo pobegniti v Maribor. Pobeglega Franca Krambergerja so tam Nemci postavili za novega župana Lovrenca »v pregnanstvu«, čeprav o usodi prejšnjega niso bili točno informirani. Sedež tega exil županstva je bil v ulici pri mestnem parku. Tja so celo prihajali nekateri Lovrenčani po živilske nakaznice.

Obseg osvobojenega ozemlja

Meja »Lovrenške republike« je potekala od vrha Jodla in Falske peči, mimo Karničnikovega mostu v Puščavi, kjer je bila partizanska straža, na Rdeči breg in proti Ribnici. Nemci so držali železniško postajo Ruto in progo, ki je bila zanje strateškega pomena. Na Ruti so imeli Nemci okrog 30 stražarjev, in to že starejših od 50 let.

Kdor je hotel zapustiti osvobojeno ozemlje, je moral imeti propustnico komande mesta, ki jo je partizanski stražar na mostu odvzel.

Da bi Nemci ne mogli nepričakovano vdreti na lovrenško osvobojeno ozemlje, so partizani zasekali vse ceste z globokimi jarki in še podrli na cesto gozdno drevje. Take barikade so bile v Puščavi, na prelazu Jodl in celo na vozni cesti Kumen pod Lakožičem.

Politično delo med prebivalstvom

S prihodom narodnoosvobodilne vojske je v Lovrencu začetek konca nemškega življa in likvidacije njegovega raznarodovalnega vpliva. Začel se je proces dokončnega uničenja nemškutarskega gnezda, ki se je končal z osvoboditvijo. Šele po vojni so bili odstranjeni zadnji ostanki nekoč močnega germanizatorskega in kulturbundovskega oporišča.

Osveščanje prebivalstva o ciljih borbe ni bilo lahko, ker je dotlej živelo pod silnim vplivom nemškutarske in hitlerjanske propagande.

Ilegalni odbor Osvobodilne fronte

Po podatkih že pred leti umrlega lovrenškega kronista Antona Vimerja je bil za Lovrenc že pred nastankom osvobojenega ozemlja ustanovljen ilegalni odbor OF. Ta je nastal že meseca julija 1944. Ustanovni sestanek so sklicali odposlanci Pohorskega odreda in je bil v Kacajnarjevem mlinu.

Odbor je sestavljalo naslednjih 11 članov:

1. Beškovnik Franc — sekretar,
2. Mrak Ivan — blagajnik,
3. Koder Jože — narodna zaščita,
4. Urbanc Maks — predsednik gospodarskega odseka,
5. Fricelj Anton — prehrana,
6. Vimer Anton — prehrana,
7. Hrastnik Franc — vojni referent,
8. Germič Franc — propaganda,
9. Forstner Ferdo — odbornik,
10. Kogelnik Marija — odbornik,
11. Habit Barbara — odbornik.

Izven tega odbora so še bili določeni naslednji kurirji in obveščevalci: Zgerm Franc, Pisnik Ivan, Orter Peter, Jelenko Pepca in Skerbinek Marija.

Pred osvoboditvijo je bilo delovanje tega odbora silno otežkočeno. Sestanki so potekali v strogi ilegali na skritih mestih izven lovrenškega trga, včasih pa tudi v že omenjeni Urbančevi gostilni. Kolikor se je dalo po spominih ugotoviti, je bilo sedem ilegalnih sestankov.

Največ so razpravljali o pridobitvi zaupnikov v nemških uradih. Tako se jim je posrečilo dobiti človeka v štabu policijske pisarne, ki jih je obveščal o predvidenih okupatorskih ukrepih in drugih političnih zadevah. To je bil koroški Slovenec Anton Selič, doma iz vasi Tohrl. Vse te informacije so potem sproti in ob pravem času s kurirji sporočali partizanskim enotam na Pohorju. Precej zaupnih sporočil je prenašal tov. Maks Urbanc, ki je imel ves čas stike s svojim bratom Jakobom Urbancem, znanim partizanskim kmetom iz Lehna na Pohorju.

Na zaupnih sestankih so tudi veliko razpravljali o splošnem političnem položaju na svetovnih bojiščih. O tem so vedeli največ povedati tisti, ki so doma skrivaj poslušali radijske oddaje zaveznikov.

Preko nekaterih zaupnih postojank na Recenjaku (DEŠNIK, GNEC) so tudi spravljali na Pohorje sanitetni material za pohorske bolnice Košuta, Jesen in Zaklon.

Prireditve in mitingi v osvobojenem Lovrencu

Zaradi hudega okupatorskega nasilja ni bilo delovanje ilegalnega odbora OF posebno široko, zato je bil tudi njegov vpliv na prebivalstvo prav neznaten. Tega se je partizanska komanda zavedala in zato so šele v osvobojenem Lovrencu začeli z vsestransko propagandno dejavnostjo, ki je imela namen , da seznani to trpeče ljudstvo s cilji revolucije in s položajem Slovencev v bodoči državi. Obenem so razkrinkavali namere okupatorja in njihovih pomagačev domačih izdajalcev.

V ta namen je bilo v Lovrencu več mitingov, proslav, akademij in kulturnih prireditev. Tedanji odbornik Peter Jodl st., se spominja, da so bili mitingi vsaj tedensko enkrat bodisi v šoli ali gostilni Urbanc. Organizirale so jih partizanske enote, ki so bile nastanjene v Lovrencu. Največ so bili to »Tomšičevci«, ki so imeli v Lovrencu vedno okrog 40 do 50 mož posadke. Sicer pa je bila v trgu in okolici terenska zaščita, katere naloga je bilo čuvanje osvobojenega ozemlja. Prva prireditev v osvobojenem Lovrencu je bila okrog 25. avgusta. To se da razbrati iz političnega poročila štaba Tomšičeve brigade štabu 14. divizije, ki se nanaša na čas od 25. do 30. avgusta 1944. V poglavju o političnem delu v brigadi pravi, da ga pretekli teden ni bilo, ker so bile štiri čete v razhodu oziroma službi. Politične ure so imele le čete, ki so ostale doma.

V poglavju o propagandnem in kulturnem delu med civilnim prebivalstvom ter odnosu do civilnih oblasti poroča štab, da so bili pretekli teden na Pohorju ter da s političnimi delavci na terenu niso imeli stikov. Prišli pa so v stik s civilnim prebivalstvom Lovrenca, kamor so krenili z nalogo mobilizacije in prireditve mitinga.

O samem mitingu je v poročilu naveden celotni program, ki je obsegal naslednje točke:

1. Govor pomočnika polit. komisarja brigade. (Splošno o naši borbi in o tem, kako se mora zadržati štajersko ljudstvo do NOV).

2. Harmonikarji zaigrajo slovensko koračnico.
3. Simon Gregorčič: deklamacija Soči, — Dara.
4. Pevski zbor brigade zapoje tri partizanske pesmi: Kovači smo, Počiva jezero v tihoti in Vsi v partizane.
5. Recitacija: Ivan Cankar: »O domovina« — Tov. Kovič iz III. bat.
6. Harmonikarji zaigrajo: Mladi vojaki, Marš drvarjev.
7. Zborna recitacija treh tovarišev iz I. bat., Kajuh: »Samo milijon nas je«.
8. Pesmica: »Poštevanka«, zapoje tov. Ivo.
9. Igrica tovarišev iz I. bat.: »Morale je zmanjkalo«.

Sledil je ples in prosta zabava. Navzoči je bilo okrog 40 do 50 ljudi. Ta miting je bil v lovrenški gostilni Urbanc 26. 8. 1944 ob 11. uri zvečer.

Nad samim programom mitinga je bilo civilno prebivalstvo zelo navdušeno in je pozorno sledilo.

Kako velik učinek je imela ta prireditev, se da zaključiti po tem, da so že naslednjega dne po bližnji in daljni okolici in celo v samem Mariboru govorili, da je bila v Lovrencu »partizanska veselica«.[24]

O neki drugi podobni prireditvi se prof. dr. Milan Ževart, ki je bil takrat v osvobojenem Lovrencu, spominja, da je med potekom programa nekdo prinesel vest, da se bližajo Nemci. Ljudje so hoteli že zapustiti dvorano, ko se je izkazalo, da to ni res in tako se je prireditev nadaljevala. Tudi Lovrenčani se še tega spominjajo in pravijo, da je ta alarm naredil domači navihanec Ivan Pavlič.

Pozdravna brzojavka SNOS

Borbenost in revolucionarna prežetost mitingov se da zaključiti iz vsebine pozdravne brzojavke, ki so jo lovrenški zborovalci poslali predsedstvu SNOS dne 9. 9. 1944. Ta original je v mapi došlih dopisov predsedstva SNOS pod vpisno številko 920 in se glasi:

Okrajni odbor OF
Sv. Lovrenc na Pohorju — Na položaju 9. 9. 1944
PREDSEDSTVU SNOS-a

Vsi zavedni Slovenci in Slovenke, zbrani na mitingu dne 8. 9. t.l. v Sv. Lovrencu na Pohorju, osvobojenem po naši hrabri Narodno osvobodilni vojski, Vam pošiljamo svoje plamteče in borbene pozdrave z obljubo, da bomo napeli vse svoje sile, vse svoje zmožnosti in sposobnosti, da se končno veljavno uniči kleti okupator in da si priborimo vse pravice, ki nam kot svobodnemu narodu pripadajo.

150 udeležencev[25]

Ta pozdrav je moral biti odposlan po kurirski poti, po čemer se da zaključiti dobra zveza povsem perifernega področja Štajerske z našimi osrednjimi vodstvi osvobodilnega gibanja na Dolenjskem.

---

[24] Arhiv IZDG Ljub. 335/III-4-6 — Polit. poročilo Tomšičeve brigade štev. 192 z dne 5. 9. 1944.
[25] Arhiv IZDG Ljub. 450 a/I - 2 — Brzoj. pismo Okr. odb. OF Lovr. na P.

Propagandno delo

Partizanski kurirji so prinašali v Lovrenc tudi precej partizanske literature. Prinašali so jo tedensko iz Savinjske doline. Zato, da bi ne prišla literatura v roke Nemcem, so jo razpečavali samo v omejenem obsegu, in to najbolj zaupnim ljudem. Med prinašalci literature se spominjajo tov. Matka Lakovška.

Nekaj literature se je razmnožilo tudi v Lovrencu, saj je bil v komandi mesta na razpolago pisalni stroj in roto stroj.

Politični organi in organi oblasti na lovrenškem osvobojenem ozemlju

Ko je postal Lovrenc osvobojeno ozemlje, se je tu ustanovil okrajni odbor OF. Ta je spadal pod pohorsko okrožje, ki ga je vodil tov. Tone Ulrih — Kristl. Okrajni odbor je imel sedež v župnijskem poslopju nad trgom. V istem poslopju je bilo tudi vojaško poveljstvo, imenovano »komanda mesta«. Krajevne zadeve je urejal Krajevni odbor Osvobodilne fronte. Mladinsko organizacijo je vodila neka tovarišica Majda.

Pokrajinski odbor OF za Štajersko je že 28. avgusta 1944 v svojem dopisu zahteval, da mora okrajni odbor OF Pohorje zavzeti pravilno stališče do osvobojenega ozemlja Ribnica—Št. Lovrenc. Tu je treba takoj vzpostaviti narodno oblast in da ne bi zapadli oportunizmu, je treba podvzeti vse korake, ki so potrebni v zvezi z vzpostavitvijo nove ljudske oblasti.

Po spominih takratnega sekretarja lovrenškega okrajnega odbora OF tov. Janka Ževarta je okrajni odbor sicer pripravljal za Lovrenc volitve narodnoosvobodilnega odbora, do katerih pa ni prišlo. Tako je vlogo organa oblasti opravljal odbor osvobodilne fronte. Izpopolnjen odbor OF je bil ustanovljen kak teden dni po osvoboditvi Lovrenca na sestanku pri Francu Jodlu. Sklical je sestanek tov. Tone Radan-Jasko in ga tudi vodil. Sekretarstvo je tudi sedaj pripadalo tov. Francu Beškovniku, drugi člani pa so bili zadolženi za preskrbo, zaščito, propagando in podobno. Ta odbor je bil še pozneje javno potrjen na mitingu v šoli. Sestava se ni menjala ves čas lovrenškega osvobojenega ozemlja.

Iz povojnega soočenja in srečanja preživelih funkcionarjev se je ugotovilo, da se okrajni in krajevni voditelji OF med seboj sploh niso poznali. To si je razložiti s tem, da partizanska komanda ni hotela domačinov preveč kompromitirati, računajoč, da zasedba ne bo vedno trajala.

Bolj kot politično vodstvo je Lovrenčanom v spominu vojaško poveljstvo. To najbrž zato, ker so njegove ukrepe neposredno čutili, se jim morali pokoravati in jih izvajati. Zato se tudi spominjajo komandanta Leopolda Štolcerja s partizanskim imenom »Peter«; sedaj živi v Slovenj Gradcu. Ta je bil spreten in prebrisan poveljnik. Vso potrebno administracijo za oborožene enote in civilno prebivalstvo je opravljala »komanda mesta«. Tu so med ostalim izdajali propustnice za odhod v Maribor, vodili evidenco nad zalogami hrane in stanjem preskrbe na sploh. Administrativne posle in korespondenco je opravljal domačin Franc Ladinek. Ta se spominja, da so imeli največje sitnosti z ljudmi, ki niso bili naklonjeni osvoboditeljem in so po skrivnih poteh uhajali v Maribor.

Propustnice

Če je hotel kateri Lovrenčan zapustiti osvobojeno ozemlje, je moral imeti posebno propustnico. Te so delili na osnovi prošnje. Dnevno je bilo okrog 50 prošnjikov, toda komanda mesta je odobrila dnevno le okrog 20 prošenj. Reševali so jih hitro, v enem dnevu. Nekateri Lovrenčani pa so imeli tudi stalne propustnice in so lahko nemoteno zapuščali osvobojeno ozemlje. To so bili zaupni partizanski sodelavci. V glavnem so ljudje odhajali v Maribor. Partizani so to odhajanje dovoljevali predvsem iz vidika potreb po nekaterih kritičnih artiklih prehrane, kot so sol, zdravila, papir, tobak in podobno.

Nekateri strastni kadilci pa so hodili po tobak kar na Ruto, kjer je bila nemška gostilna, Takim je napisal propustnico kar član OF odbora Jože Koder, in sicer na navaden kos papirja z besedilom: »Pusti ga, gre po tobak!« podpis Koder. Sicer pa so imele propustnice štampiljko z naslednjim napisom:

Komanda mesta
trg Sv. Lovrenc/P

To štampiljko sta izdelala tov. Franc Beškovnik in Ferdo Forstner iz starih jugoslovanskih štampiljk tako, da sta črke izrezala, jih obrusila ter zlepljala z gumi lepilom. Ker pa za trg nista mogli najti črke »t«, sta uporabljala »f« in tako je bilo na štampiljka namesto *trg* napisano »*frg*« Sv. Lovrenc.[26]

Sovražnikovi vplivi

Med ljudmi, ki so brez dovoljenja zapuščali osvobojeno ozemlje, je bilo tudi nekaj izdajalcev. V spominu je še, kako je Kropejeva hčerka odšla preko Činžata skrivaj v Maribor in tam pobeglemu Francu Krambergerju vse povedala o življenju in razmerah v osvobojenem Lovrencu. Nekontrolirano zapustiti osvobojeno ozemlje ji je uspelo potem, ko se je seznanila z dvema partizanoma, ki sta jo nič hudega sluteč spravila čez »mejo«.

Sicer pa je tudi gestapo iz Maribora pošiljal svoje špijone v lovrenško okolico. Tako je neki Fasching s svojimi pajdaši obhodil ves Kumen in Rdeči breg ter se pri kmetih zanimal za partizane. Njega so pozneje Nemci sami likvidirali, marca 1945.

Po pripovedovanju domačinov se je nad Lovrenc tudi dvakrat pripeljal z avionom sam Ivan Steindl. S tem je hotel navdušiti svoje somišljenike, da naj pač potrpe, dokler se Nemci zopet ne vrnejo. Mimogrede povedano, je Steindl prej večkrat zahajal na obiske k lovrenškim nemčurjem.

Sicer pa so nemška letala večkrat preletavala lovrenško osvobojeno ozemlje in trosila letake. Enkrat so Nemci tudi odvrgli bombo, ki je padla na Kojcovo njivo, nedaleč od glavne ceste, vendar niti škode, niti žrtev ni bilo.

V zaseden Lovrenc je enkrat prodrla tudi nemška policijska izvidnica. Ko so vprašali domačina Jodla, če je v Lovrencu kaj partizanov, jim je ta odgovoril, da jih je v gozdu vse polno. Tega so se Nemci tako ustrašili, da so jo takoj pobrisali.

[26] ustni vir

Sovražna propaganda

V arhivu pokrajinskega odbora OF za Štajersko je tudi poročilo o ravnanju Nemcev z ljudmi, ki so prihajali z osvobojenega ozemlja. Dopis je naslovljen na predsedstvo SNOS z dne 3. 10. 1944 in je naslednje vsebine:

»Ljudem iz osvobojenega Št. Lovrenca, ki so šli v Ruše radi prejema živilski kart, so delili mesto kart letak: »Das ist die Wahrheit« — to je resnica. Ljudje se jezijo samo na švabe in pravijo, da bo že nekako. Na drugi strani so zopet naročili funkcionarji Hajmatbunda, da naj vsi oni, ki reflektirajo na živilske karte pridejo na delo v Maribor. Nekaterim so karte že izdali: hoteli pa so favorizirati družine, ki imajo svojce pri wermanih ali v švabski vojski pa se jim je to tu in tam tudi posrečilo. Tako so v Ribniškem okraju dali karte materi, ki ima dva sinova v partizanih, a sosedi, ki ima dva sinova v švabski vojski pa ničesar. Dotična je klela švabe, da je bilo čudo.«[27]

V podobnem dopisu z dne 5. 10. 1944 pa je opisana sovražna propaganda zoper NOB, kjer pravi:

»Zadnji čas so začeli sovražniki, izdajalci slovenskega naroda zasipavati naše kraje s svojo lažno in strupeno literaturo. Tako smo odkrili, da je v vasi Činžat, okraj Sv. Lovrenc neki kmet prejel po pošti revijo Slovenski domobran št. 1. Ravno tako je prejel kmet Gregor Jevnik iz Št. Janža, okraj Ribnica po pošti iz Maribora list Slovenski domobran in letak »Plačanci proč od nas«, v katerem napada Kuharja in ga oznanja kot izdajalca. Izgleda, da je prišlo še več takih pošiljk, toda jih do danes še nismo izsledili. V Vuhredu so razširjene govorice, da je v osvobojenem Št. Lovrencu in Ribnici tako hudo, da ljudstvo samo prosi za izselitev. Nadalje, da partizanske edinice, ki se nahajajo na teh območjih so popolnoma obupane in hočejo na vsak način zaradi težkega gospodarskega položaja stran od tod. S temi lažnimi verzijami so skušali doseči preprečitev dezertacije in dotok novincev v NOV, ki v množicah dnevno prihajajo iz postojank. To se jim še iz daleč ni posrečilo«.

Za okrožje Pohorja
Tone Rader-Jasko[28]

Preskrba na osvobojenem ozemlju

Ker ni bilo na lovrenškem osvobojenem ozemlju nekega večjega naselja razen Lovrenca in je bila vsa okolica kmečka, še glede preskrbe ni bilo najhuje.

Prebivalstvo so takoj obvestili, da mora varčevati s tistimi življenjskimi artikli, ki se ne bodo dali tako hitro nabaviti (sol, sladkor, tobak itd).

Sicer pa so preskrbo uredili s pomočjo domačega odbora OF. Za preskrbo so odgovarjali tov. Maks Urbanc, Anton Vimer, Peter Jodl st. in Franc Hrastnik. Trgovina je bila poverjena tov. Antonu Fricelju, meso je prodajal tov. Filip Meršnik, drva pa delil logar Franc Kraner.

Najprej so partizani zasegli vso hrano v skladiščih pobeglih Nemcev. Partizanska komanda je tudi prevzela gospodarstvo nad posestvi, katerih lastniki so bili izseljeni v Srbijo ali Hrvatsko. Žitarice sta po-

[27] Arhiv IZDG Ljub. 332 — Poročilo OF
[28] MNOM foto kopija

birala pri okoliških kmetih odbornika OF tov. Franc Hrastnik in Peter Jodl. Kar niso kmetje prispevali prostovoljno, sta plačala v nemških markah. Žitaric so potrebovali dnevno okrog 100 kg, kolikor je znašala dnevna kapaciteta Krambergerjevega mlina. Nekaj moke in druge hrane pa so prinašali v Lovrenc tudi oni, ki so dobivali živilske karte v Mariboru. Precej soli, sladkorja in druge hrane je bilo v zaplenjenih zalogah. Kruh so pekli v pekarni, kjer je ta še danes. Za preskrbo z mesom in dobavo živine je skrbel tov. Anton Vimer. Živino so najprej pobrali s posestev pobeglihNemcev, nato pri kulturbundovcih, šele nato pri drugih. Rekviriranje so opravljali partizani. Tako je znano, da so s falske graščine pobrali živino kar s paše. Nekaj so je poklali, drugo pa razdelili onim, ki so živino izgubili. Za odvzeto živino so kmetom izdajali posebna potrdila.

Mesnica je bila pri Meršniku. Kadar je bilo meso, se je to prodajalo po kg na družino.

Ker se je začelo govoriti, da morajo biti v Lovrencu pri nekaterih ljudeh večje zaloge hrane, je dal sekretar Janko Ževart »gospodarskemu« nalogo, da jih mora v roku petih dni brezpogojno odkriti. Uspeh je bil tu; za prvim skrivališčem je še čez nekaj dni sam odkril v neki drvarnici drugo s precejšnjo zalogo soli, kave, tobaka in drugih živil.

V kraju je bila organizirana tudi partizanska menza, kjer so kuhali za posadko, partizanske kurirje, politične aktiviste in druge pripadnike osvobodilnega gibanja, ki so prihajali v Lovrenc. V kleparski delavnici Ferda Forstnerja, ki je bil član KO OF, so popravljali celo puške za partizane. Razen svojih pomočnikov je še vedno pomagal tudi kak partizan. Tu so tudi polnili akumulatorje za partizanske bolnice in radijske postaje. Tov. Ferdo Forstner se še tudi spominja, kako so prihajali k njemu partizani po navaden mavec, ki so ga partizanski zdravniki potrebovali za mavčenje.

Partizanska šola

Zato, da bi ljudje na lovrenškem Pohorju spoznali, kako vsestransko gibanje je narodnoosvobodilna borba, je okrajni odbor OF odredil, da se v Lovrencu organizira partizanska šola. Učiteljica Marija Kosova se spominja, da so na ta način skušali ljudem dokazati resnično ljudsko oblast. Najprej so izvedli popis vseh šoloobveznih otrok, nato poiskali potrebne učne moči in pouk se je pričel, Svečan začetek šole je bil 24. septembra. K otvoritvi je prišlo tudi polno staršev. Najprej je bila maša, nato pa je sledila slovesnost, na kateri je navzoče pozdravil zastopnik lovrenškega odbora OF, govoril pa je tudi sekretar okrajnega odbora. Po svečanosti so se otroci razdelili po razredih in naslednjega dne je bil reden pouk.

Kot učne moči so poučevali naslednji učitelji: Cilka Brunčko, Janko Sekirnik, sedaj v Oplotnici, Kašper, sedaj v Selnici, neka Marija, sedaj na Teznem in Marija Kosova, sedaj v Mariboru.

Otroci, ki so takrat hodili v lovrenško partizansko šolo in so sedaj že odrasli Lovrenčani, se še dobro spominjajo takratnega pouka. Pravijo, da so veliko peli, poslušali partizanske zgodbe, pisali na stare liste papirja, veliko korakali in telovadili.

Partizanske akcije v lovrenški okolici

Medtem ko je bila v osvobojenem Lovrencu le manjša partizanska posadka, so bile glavne enote na Pohorju. Iz arhivskih podatkov Tom-

šičeve brigade je razvidno, da se je v mesecu septembru in oktobru zadrževala na vrhovih Pohorja. Od tu so napadali nemške patrulje, postavljali zasede in zlasti rušili železniško progo med Mariborom in Dravogradom.

V štabnih poročilih je navedeno, da so bile enote brigade na naslednjih sektorjih:

3. 9. 1944
— patrole na terenu Rogle, Št. Lovrenca in Hudega kota.

4. 9. 1944.
— brigada je bila na Hudem vrhu, patrole pa so bile poslane proti Brvi, Pesku in Rogli.

Na križiščih cest Rogla in Pesek ter proti Oplotnici pa so bile po stavljene partizanske zasede.

O teh partizanskih premikih poročajo tudi Nemci. Ohranjeno je poročilo štaba Treeck regimenta z dne 12. 9. 1944 za položaj ob 22,15 uri, kjer Nemci navajajo, da so ugotovili vzdolž grebena Planinke mnogo zapuščenih gozdnih logorjev. V bojih s partizani so imeli Nemci dva mrtva, medtem ko naj bi znašale partizanske izgube tudi dva mrtva, več ranjenih in tri ujete, med temi en aktivist.[29]

21. 9. 1944.
— je bil I. bataljon pod Veliko kopo pri Samcu in Kupniku. II. in III. bataljon pa sta bila na Pesku.
Prvi bataljon je poslal patrole in napravil zasede proti Vuzenici in Vuhredu, drugi in tretji pa proti Pesku, Rogli in Hudemu vrhu.

25. 9. 1944
— je postavil I. in II. bataljon zasede proti Lovrencu in Rogli.

26. 9. 1944.
— so odšle patrole proti Zrečam, Oplotnici in Skomarju.

27. 9. 1944.
— je bil I. bataljon tik nad Lovrencem pri Dešniku na Recenjaku. Naslednjega dne pa se je premaknil proti Koglerju in Gnecu na Recenjak.

1. in 2. 10. 1944.
— je bila brigada razmeščena tako, da je bil I. bataljon v Josipdolu, II. in III. pa pri Stari glažuti in Glančkovi vili.

10. 10. 1944.
— je brigada planirala napad na progo Slovenj Gradec, Dravograd in Vuzenica. Zato so bili ljudje 11. t. m. poslani na Pesek, kjer so morali dvigniti eksploziv in municijo.[30]

V tem času je bila brigada številčno dokaj močna, saj je štel vsak bataljon okrog 300 ljudi, brigada pa je po podatkih z dne 18. X. 1944, s štabom in minerci imela kar 1089 ljudi.

Iz opisanih poročil je razvidno, da je bila Tomšičeva brigada za čas obstoja lovrenškega osvobojenega ozemlja v njegovi neposredni bližini. Lovrenčani vedo povedati, da je bilo v samem trgu zelo malo partizanov in še ti so se vsak večer umaknili v okoliške gozdove. Zjutraj pa so se zopet vrnili v trg.

[29] Arhiv IZDG Ljub. 205/V. — Lagemeldung 13. 9. 1944.
[30] Arhiv IZDG Ljub. 336/II. — Poroč. Tomšič. brigade št. 193/5. 9. 1944.

Akcije na železniški progi v bližini Lovrenca

Partizanske enote so bile ves čas, kar je obstajala »Lovrenška republika«, zelo aktivne na progi v Dravski dolini.

Poleg že opisane rešitve angleških vojnih ujetnikov so partizani izvedli še naslednje smele podvige:

Ponoči 25. septembra je postavila četa Bračičeve brigade zasedo na progi Maribor—Lovrenc. Položili so tudi mine. Ob 7. uri zjutraj je privozil brzovlak z vojaškim transportom. Vlak je imel pred lokomotivo dva prazna vagona za primer min. Ta sta pa bila pri eksploziji poškodovana in vlak je iztiril. Partizani so iz zasede odprli ogenj ter ranili 50, ubili pa 30 Nemcev. Uničena je bila lokomotiva in dve tračnici. Četa ni imela izgub. O tem napadu je brodnik Jože Hitl, ki ima ob progi hišo, povedal, da je bilo to blizu tunela in da so potem ranjeni Nemci iskali pri ljudeh pomoči. Neki ranjeni nemški oficir mu je priznal, kako je tu veliko huje kot na fronti, ker nikoli ne veš, kje te čaka sovražnik. Podoben podvig je bil izvršen tudi naslednjega dne na progi proti Ožbaltu. Tu je položila mino Bračičeva brigada. Ko je privozil vlak, je bila lokomotiva popolnoma razbita, dva vagona poškodovana, ostali del vlaka pa so partizani zažgali.[31]

Napad na falsko hidrocentralo

V neposredni bližini lovrenškega osvobojenega ozemlja je bil izvršen tudi drzen napad na falsko hidrocentralo. Opis tega je razviden iz poročila štaba 14. divizije operacijskemu odseku IV. operativne zone, kjer je zapisano:

»Potom civilnega prebivalstva je štab brigade izvedel, da nameravajo vermani Fale preiti s kompletnim orožjem v NOV. Direkten napad na postojanko je zelo otežkočen, ker je prehod čez Dravo močno zastražen. Zato je brigadni polit-komisar napisal omenjenim vermanom pismo. V njem jih je pozval, da naj takoj po prejemu pisma minirajo elektrarno in po možnosti pobijejo vojaštvo, ki se nahaja v postojanki. Že drugi dan, to je 29. 9. 44. so vermani naročilo izvedli in vrgli v zrak omenjeno hidrocentralo. Takoj za tem je prišlo iz Maribora 200 vojakov, od katerih je ostalo na Fali 50, drugi pa so šli v smeri Kozjaka zasledovat vermane, ker se je tja umaknil Pohorski odred. Omenjeni vermani niso mogli priti k nam, ker je bil desni breg Drave močno zastražen. Obojestranske izgube še niso znane. Materialna škoda je ogromna.«[32]

Podobno je tudi poročilo Lackovega odreda, ki se nanaša na opisan napad. Ta je namreč napadel Falo z levega brega Drave. Pri tem so zaplenili 25 pušk, 2 puškomitraljeza, 4 brzostrelke ter več municije. Uničenih je bilo 7 generatorjev, glavni kabel ter 35 000 kg specialnega olja za tranformatorje. S tem je elektrarna Fala za 3 mesece onesposobljena za proizvodnjo električne energije. S tem so ustavljeni obrati v Mariboru, tovarna avionskih motorjev na Teznem pri Mariboru, tovarna dušika Ruše in tovarna železniških pragov v Hočah. Pri tej

[31] Arhiv IZDG Ljub. in MNOM — Tedensko vojno poročilo štaba IV. oper. zone št. 1260/18. X. 1944.

[32] Arhiv IZDG Ljub. 332/II — Štabno poročilo 14. div. z dne 3. X. 1944. operacijski odsek.

akciji je bilo 9 vojakov ubitih, 24 pa ujetih. Odred je imel enega mrtvega in dva ranjena.«[33]

Ta podvig so tudi dobro videli v Mariboru, saj je bila dravska voda precej časa umazana od izpuščenega transformatorskega olja. Slovenci v Mariboru so takrat s tihim ponosom zrli z mostov v umazane dravske valove.

Še o simbolu lovrenškega osvobojenega ozemlja

Ves čas obstoja svobodne »lovrenške republike« je kot zunanji vidni simbol visela s farnega zvonika velika jugoslovanska trobojnica. Ta je daleč naokrog oznanjala svobodno ozemlje.

Tedensko enkrat je prihajal v Lovrenc tudi partizanski zdravnik, ki je bil na voljo domačinom. Pregledoval je tudi mobilizirance za partizansko vojsko. Ordiniral je v zgradbi prejšnjega nemškega zdravnika.

Preskrba osvobojenega ozemlja z elektriko

Razumljivo je, da so Nemci prenehali z oskrbo pohorskega osvobojenega ozemlja z električno energijo. Enostavno so prekinili električne daljnovode v to smer. Toda Lovrenc na Pohorju je kljub temu imel elektriko, in sicer iz lastne elektrarne, ki je bila pri tovarni kos in srpov in je sicer služila tovarniškim potrebam. Domači strokovnjaki so električne žice spojili z omrežjem in tako oskrbovali kraj z elektriko.

Uničenje lovrenškega osvobojenega ozemlja in ponovni prihod okupatorja

Kljub slabi partizanski posadki se je Lovrenc obdržal kot osvobojeno ozemlje vse do velike nemške ofenzive jeseni 1944. Po dobrih dveh mesecih oziroma po desetih tednih so vdrli v Lovrenc zopet Nemci. S pomočjo dobre obveščevalne službe je bil okrajni odbor OF pravočasno obveščen o nemških namenih. Zato so se partizani umaknili iz Lovrenca, ne da bi prišlo do žrtev. Zoper partizane je takrat nastopal prosluli Treeck regiment.

Iz zgodovine nemškega Treeck regimenta

V boj zoper partizane na Pohorju je v drugi polovici 1944. leta nastopal nemški regiment, ki ga je vodil polkovnik Treeck. Ta je prevzel poveljstvo 22. julija 1944. V dnevnem povelju, ki je ohranjeno v zbirki zaplenjenih nemških arhivov, je navedena njegova slovesna izjava:

»Danes sem prevzel vodstvo regimenta. Regiment, ki je na razpolago, je sestavljen večinoma iz pripadnikov vseh polkov gorskih lovcev, pionir bataljonov in brdskega topništva vseh štirih alpskih okrožij (Gau). Poleg starih izkušenih borcev iz vseh bojišč stoji mlado nadebudno moštvo, ki še deloma ni zaključilo svoje prve vežbe. Zato je

[33] Arhiv IZDG Ljub. 332/II. — Tedensko vojno poročilo štaba IV. oper. zone štev. 1260 — 18. X. 1944.

naša naloga, da zbijemo polk v udarno enoto, ki bo sposobna opraviti vse svoje naloge.«[34]

Takšno je torej bilo poslanstvo enote, ki ji je poveljeval naduti pruski oficir in ki je poleti 1944 napadala partizanske enote vse od Savinjske doline pa do pohorskih vrhov. Iz arhivskega gradiva je tudi razviden številčni sestav Treeck regimenta, ki je imel po podatkih z dne 8. 9. 1944 naslednje število moštva:

regiment	557 ljudi	124 konj
I. bataljon	527 ljudi	— konj
II. bataljon	455 ljudi	37 konj
III. bataljon	618 ljudi	215 konj
pol. reg. 14.	756 ljudi	43 konj
Landschutz	361 ljudi	— konj
skupaj	3274 ljudi	419 konj[35]

Tako so torej Nemci zbrali naravnost ogromno enoto in poskušali z njo kot obupanci nadoknaditi izgubljen ugled in zopet dobiti v svoje roke iztrgano partizansko ozemlje. To se jim je sicer na zimo delno posrečilo, toda udarna pest pohorskega drvarja in drugih ljudi jih je povsod presenečala in se jim zoperstavljala na vsakem koraku.

Tako Nemci sami navajajo, kako rapidno narašča partizanska dejavnost v okrajih Maribor in Celje in da mnoga rušenja prog, mostov in železniških ter električnih napeljav segajo skoraj do južnega roba mesta Maribor.

»Podvig Pohorje«

Jesensko ofenzivo, ki so jo Nemci pripravili zoper pohorsko osvobojeno ozemlje, katerega del je bil tudi opisani Lovrenc, so Nemci imenovali »podvig Pohorje« (Bachern Unternehmung). Začetek ofenzive je 15. oktober 1944 ob 15,10. uri. Kakšen pomen so pripisovali Nemci temu podvigu, se da zaključiti iz tega, da je komandant Treeck o začetku ofenzive celo obvestil gauleiterja Überreiterja in vodjo heimatbunda Franca Steindla. V obvestilu pa navaja Treeck tudi zaskrbljenost, češ da je uspeh zaradi neprimernega letnega časa zaskrbljujoč.

Za samo rekonstrukcijo poteka so koristne primerjave vojnih poročil in dnevnikov tako partizanskih kot nemških enot. Slednja so pri Nemcih ohranjena do samega vdora Nemcev v Lovrenc in so pisana z znano nemško pedantnostjo.

V poročilih za september in začetek oktobra je večkrat omenjeno, kako so Nemci odkrili na Pohorju mnoge zapuščene gozdne postojanke. Iz tega je razvidno, kako so potekali okrog Rogle, Planinke in v smeri Mislinjske doline pogosti partizanski premiki in kako so jih Nemci zasledovali.

V času »pohorskega podviga« so Nemci množično trosili letake, ki so na osnovi gauleiterjeve amnestije pozivali partizane k predaji. Termin so ponovno podaljšali do 20. 11. 1944.

Letake pa so trosili tudi zavezniški avioni in pozivali Nemce k predaji. Položaj na svetovnih bojiščih je bil že namreč tak, da je kazal na bližajoči se fašistični zlom.

---

[34] Arhiv IZDG Ljb. 205/V Lagemeldung Treeck rtg. 22. 7. 44.
[35] Arhiv IZDG Ljb. 205/V. Lagemeldung Treeck Rgt. 8. 9. 44.

O tem, kje so partizanske enote na Pohorju, so bili Nemci dokaj dobro obveščeni. Tako navajajo v svojem poročilu za 17. oktober, da sta Šercerjeva in Bračičeva brigada zopet na Pohorju. Na sledi so tudi Tomšičevi brigadi.

Naslednjega dne pa že Nemci zvedo, da je pri Turičniku neka partizanska brigada. To so jim povedali civilisti, Sami pa so ugotovili umik 40 do 50 mož proti severu v smeri Sakernika. Po izjavah ujetnikov je ta enota Bračičeva brigada, ki je prišla včeraj iz smeri Vič preko Graške gore in Hude luknje k Turičniku. Šteje 1000 mož in hoče danes napasti bataljon, ki je v dolini.

Zato so Nemci ob 12. uri podvzeli napad proti Turičniku. Še istega dne 18. 10. 44 ob 17. uri pa so vsem enotam zapovedali napad proti Zahodnemu Pohorju na prostor Vitanjsko sedlo—Rogla—Skomarje—Sv. Kunigunda.

V poročilu za 19. oktober pa navajajo Nemci, da se je Bračičeva bragada ob 18,10 spustila iz Velike kope v Mislinjsko dolino, kjer so jo sicer šibke sile ustavile in prisilile k umiku proti severu.

Nadalje navajajo Nemci, da je bila pri podvigu Turičnik v kratkem boju zavzeta hiša, banda pa zasledovana proti višinam slemen. Istočasno navajajo Nemci, da so priprave za udar proti Ribnici in Hudemu kotu že podvzete in da stoje lastni bataljoni na obronkih zahodnega Pohorja. Na partizane pa še niso trčili. Ob 20,10 so že nemške enote dosegle črto Lehen — Josipdol in tam postavile zasede.

V istem povelju tudi Nemci odrejajo, da je treba vse bandite, ki se jih zaloti, prisiliti na boj in uničiti.

Za 20. oktober ni nemških podatkov. Za ta dan pa je ohranjeno partizansko poročilo, ki pravi:

»20. 10. 1944 je bila četa VDV pri Pušniku napadena od sovražnika, ki je proti njenim položajem prodiral v več kolonah. II. in III. bataljon II. SNOUB Ljube Šercerja, ki sta bila v bližini pod Padeškim vrhom, sta sovražnika napadla. Iz smeri Peska je prišla še ena sovražna kolona. Razvila se je borba, ki je trajala štiri ure in v kateri je imel sovražnik 40 mrtvih in najmanj 40 ranjenih.«[36]

V povelju za 21. oktober odrejajo Nemci prvi bataljon z močnim desnim krilom za napredovanje preko Kasjakovega vrha v Lovrenc. Drugi bataljon pa naj preko Planinke napreduje po pouočjih v vzhodni del naselja. K temu povelju je tudi izdelana posebna skica.[37]

V vojnem dnevniku za dne 22. 10. 44 pa navajajo Nemci, kako je neki poročnik ob 6. uri zjutraj prispel z motorizirano izvidnico v Lovrenc.

Tega dne so tudi Nemci iz linije Lovrenških jezer dosegli prostor Jurgo in Mrzli studenec.

Za 23. 10. je zopet ohranjeno partizansko poročilo, ki navaja, da je imel III. bataljon Šercerjeve brigade triurno borbo s sovražnikom, ki je v več kolonah prodiral proti njegovim položajem pri Grehu. Sovražnik je imel 19 mrtvih in 20 ranjenih. Dne 24. 10. pa se je približala položajem tretjega bataljona Šercerjeve brigade pri Langesvaldu so-

[36] Arhiv IZDG Ljub. 332/II — Ted. voj. poročilo IV. op. zone št. 1406
[37] Arhiv IZDG Ljub. 205/V. — Lagemeldung Treeck Rgt 21. X. 44.

vražna kolona. Popoldne se je vnela borba, ki je trajala vse do mraka. Zaradi sovražne premoči se je naš bataljon umaknil. Sovražnik je imel 15 mrtvih in 20 ranjenih.[38])

Za ostale dneve do vdora okupatorja v Lovrenc pa so zopet ohranjena samo nemška poročila po vojnih dnevnikih. (Lagemeldung) Prav zanimiva je njihova ocena »pohorskega podviga«, ko dne 25. 10. 44 pravijo, da bo treba iz izkušenj bojevanja na Pohorju podvzeti podvig še enkrat iz povsem drugih osnov in predvidevanj.

Po poročilu polkovnika Hofmanna se lahko na pohorskih vrhovih izkrcajo padalske enote. Da bi se to preprečilo, mora biti Pohorje očiščeno banditov. Za to akcijo mora biti izvedeno naslednje:

— s Pohorja povleči vse, kar bi lahko koristilo banditom,

— odvesti živino in žito, vključno vse delazmožne in one, ki so sposobni za vojsko.

Na predlog polkovnika Hofingerja je treba v severnih in vzhodnih delih Pohorja s temi odvodi takoj pričeti.

Poveljujoče se zadolži, da v zvezi s tem takoj poročajo o pridobljenih izkušnjah.

Ob 11. uri je imel komandant pogovor s Steindlom. Ta se je strinjal z zaplembo poljskih pridelkov. Nadalje je bilo dogovorjeno, da se mora vse do 60 let stare ljudi prijeti.

Ob 11,45 poročajo Nemci o spopadu s partizani na Ribniškem sedlu, kamor so prodrli od Planšiča. V tem spopadu je imel sovražnik štiri mrtve in 30 ranjenih. Boji so trajali do 14,36, ko se je sovražnik umaknil proti gozdnemu področju Ribniškega sedla. Medtem so prejeli Nemci ob 13,30 poročilo III. bataljona, kjer ta javlja, da gre za močno banditsko skupino, (1000 do 1500 mož) ki prodira v navedeno smer. So moralno izčrpani in se premikajo v marš, marš tempu. Ob 14,37 so se umaknili v smer Ribnice ali Mislinjskega jarka.

Zvečer 26. 10. je polkovnik Treeck naslovil na vsa predstavništva nemških okrožij poročilo, v katerem pravi, da so ugotovili med Roglo in Veliko kopo, kakor tudi na jugovzhodnih obronkih Pohorja razbite ostanke banditov potolčenih 21. oktobra letos. Ostanki Šercerjeve brigade so 22. 10. zjutraj bežali v divjem neredu, izbegavajoč slemena in doslej običajne poti od Klopnega vrha severo vzhodno od Lovrenca proti zahodu. Pod vtisom težkih udarcev so se mnogi pripadniki banditov oddaljili od svojih enot in se sproti prijavljali kot povratniki na žandarmerijskih postajah na osnovi gauleiterjeve amnestije. Lastne sile so zavzele Lovrenc od Ribnice sem (kar ne drži, prišli so šele v okolico) ter tam ugotovile velik preskrbovalni center banditov. Z lovrenškega področja so večkrat dosezale višine Pohorja, zasledujoč ostanke proti zahodu bežeče Šercerjeve brigade, ki je bežala proti Ribniškemu sedlu. Prizadejali so ji hude izgube.

Jugovzhodna pobočja so naše sile ponovno prečistile in tam zlomile odpor posameznih razkropljenih skupin ter popolnoma obvladale mnoga oporišča, ki so jih imeli banditi dalj časa osvojena.

S pomočjo zased smo prijeli vse partizanske osumljence in razbite bandite, ki so se zadnje tedne potikali zaradi znanih partizanskih premikov na področju državne ceste Maribor — Celje.

---

[38] Arhiv IZDG Ljub. 332/II — Ted. voj. poročilo štaba IV. oper. zone

V Vitanju, Konjicah in okolici je bila uspešno izvedena oddaja žit in odgon živine z višinskih kmetij.

Enota je bila predana po velikem pohodu in borbenih naporih zadnjih dni za kratek čas na počitek in preizkus orožja, opreme in oblačil.

V bojih 21. 10. 44 bi naj partizani izgubili 24 mrtvih, 23 ujetih ter veliko vojaške opreme.

Lastne izgube so znašale enega mrtvega in enega ranjenega.[39]

To je torej bilo nekako poročilo in obračun o izvršitvi »pohorskega podviga«. Kljub vsem prizadevanjem Nemci le niso uspeli uničiti žive partizanske sile na Pohorju. Nasprotno, partizani so se spretno umikali, nastavljali zasede ter presenečali s svojimi protinapadi.

Zadnje nemško poročilo, pred vdorom v Lovrenc, je ohranjeno za 31. oktober. Iz njega povzamemo, da je imel štab Treeck regimenta čez opoldan dveurni razgovor o generalnem očiščenju Pohorja.

Da so imeli Nemci zelo dobro razpredeno špijonsko službo, se da razbrati iz naslednjega telegrama, ki ga je bundesfirer Steindl ob 13,45 naslovil na Treecka.

»Ortsgrupenführer Kramberger, prejšnji Lovrenčan, sedaj v Mariboru, sporoča po obvestilih iz Lovrenca, da je prišlo včeraj v Lovrenc 3—400 banditov, ki so se tam zadržali.

Štab najbrž divizijski je v neposredni bližini kraja.

Banditi imajo namen pustiti manjše enote policije ali vojske v kraj in jih potem napasti. Pri pojavu večjih enot imajo banditi nalogo Lovrenc izprazniti.

Ortsgrupenführer Kramberger sporoča to kot izrazito zaupen človek.«[40]

Z notico, da je ob 17,30 prodrla pionirska četa v področje napada, se okupatorski dokumenti nehajo. Enako tudi ni več nobenih partizanskih poročil. Tu pa zopet ožive spomini nekaterih Lovrenčanov.

Vrnitev okupatorja

Treeck regiment je vdrl v Lovrenc 2. novembra 1944 zjutraj. Nemci so prišli z vseh strani (Kumena, Činžata in Recenjaka) razen Rdečega brega. Zajeli niso nobenega partizana, ker so se že nadejali nemškega prihoda in se pravočason umaknili. Učiteljica Kosova se spominja, kako so zjutraj bežali iz vile, kjer je sedaj zdravnik, preko polja na Rdeči breg. Z višine so potem že opazili nemške kolone v trgu.

Lovrenčani Anton Fricelj, Peter Jodl in Franc Beškovnik se spominjajo, da takrat, ko so prišli Nemci v trg, tu sploh ni več bilo partizanov. Prihoda pa so se Lovrenčani nadejali, ker so Nemci 14 dni prej zasedli Ribnico.

Ferdo Forstner se spominja, da je še takrat, ko so že prišli v trg Nemci, pripenjal na telefonske drogove in plote z risalnimi žebljički neke plakate. Ko pa je zagledal Nemce, se je hitro skril v transformator, katerega ključ je imel pri sebi. Kot klepar je bil tudi zadolžen za transformator in je posedoval ključ.

---

[39] Arhiv IZDG Ljb. 205/V Kriegstagebuch 26. X. 44.
[40] Arhiv IZDG Ljb. 205/V Kriegstagebuch 31. X. 1944.

Nemška skica z dne 21. 10. 1944

V njej so prikazane smeri nemškega napredovanja proti lovrenškemu osvobojenemu ozemlju. Izdelana je kot priloga k vojnemu dnevniku.

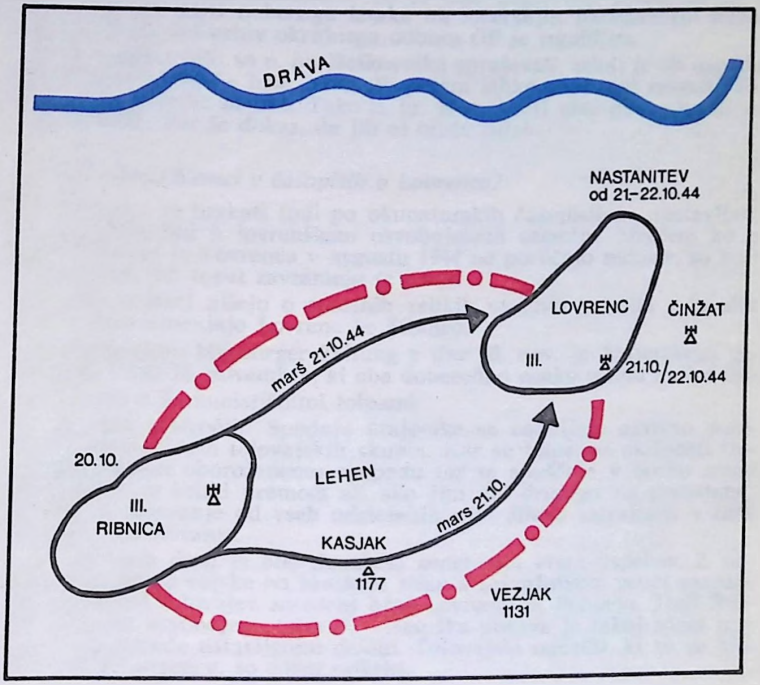

Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA

Arhiv IZDG Ljub. 205/V — Lagemeldung Treeck Rgt 21. X. 44.

Treeck regiment je ostal v Lovrencu samo nekaj dni, nato pa se je oddaljil, kot da hoče zvabiti partizane v trg. Regiment je odšel v planino in imel boje okrog Planinke.

Za stalno so se vrnili Nemci v Lovrenc šele okrog 15. novembra. Za Treeck regimentom so prišli vlasovci in nazadnje Landschutzi. Kako so se Nemci bali partizanov, se vidi po tem, da si v okoliške gozdove niso upali. Gozdni delavci tudi niso hoteli več na delo. Nazadnje so morali sekati les vojaki ob oboroženem spremstvu.

Nemci so sedaj izvedli več hišnih preiskav pri mnogih Lovrenčanih in jih vodili na zaslišanja na žandarmerijo. Posebno nevarno je bilo skrivati partizansko literaturo. To je tudi poglavitni vzrok, da ni v Lovrencu več najti nobenega letaka ali siceršnjih partizanskih dokumentov. Tudi ves arhiv okrajnega odbora OF je izgubljen.

Pri zasliševanju so n. pr. Beškovnika spraševali, zakaj je ob napadu odprl vrata občinske hiše, da so jo potem lahko partizani zažgali? Toda hujših posledic ni bilo. Tako n. pr. Nemci niti niso poizvedovali za člani KO OF, kar je dokaz, da jih ni nihče izdal.

Kaj pišejo Nemci v časopisih o Lovrencu?

Zanimivo je brskati tudi po okupatorskih časopisih in ugotavljati, kaj poročajo oni o lovrenškem osvobojenem ozemlju. Medtem ko o izgubi Ribnice in Lovrenca v avgustu 1944 ne poročajo ničesar, so bolj važni potem, ko zopet zavzamejo te kraje.

Tako najprej pišejo o splošnih velikih uspehih v bojih z banditi in šele nato omenjajo Lovrenc in Ribnico.

Pa poglejmo Marburger Zeitung z dne 16. nov. in Štajerskega gospodarja z dne 18. novembra, ki oba dobesedno enako pišeta naslednje:

O bojih s komunističnimi tolpami

Na vseh področjih Spodnje Štajerske se nadaljuje aktivno pobijanje komunističnih tolovajskih skupin. Ker se tolpe po možnosti izogibajo vsakemu oboroženemu spopadu ter se spuščajo v borbo samo tedaj ako so v veliki premoči ali ako jim nič drugega ne preostane, zahteva to pobijanje od vseh udeleženih enot žilavo vztrajnost v tem majhnem vojskovanju.

V zadnjem času je bila dosežena zopet cela vrsta uspehov. 2. novembra so enote vojske po kratkem stiku s sovražnikom zopet zasedle mimogrede od tolovajev zasedeni kraj Lovrenc na Pohorju. Tudi Ribnica je zopet osvobojena tolovajev. Nemška uprava je takoj zopet pričela z mimogrede ustavljenim delom. Tolovajski oddelki, ki so se bili vgnezdili v Lovrencu, so zopet odkriti.

Večji del članov KOOF je bil aretiran.[41]

Vrnitev nemške uprave

Nemška občinska uprava in žandarmerija sta se vrnili v Lovrenc šele po 15. novembru. V ohranjenem delovodniku žandarmerijske postaje je kot prvi dopis, ki so ga zavedli 16. 11. 1944. in odposlali, vseboval naročilo za pisalni stroj in novo štampiljko.

---

[41] Pokrajinski arhiv Maribor — časopisni oddelek Mrb. Zeitung št. 321/16. 11. 1944.

O gonji proti slovenskemu življu, posebno tistemu, ki je sodeloval s partizani, je pokojni Anton Vimer napisal: »Sledile so aretacije, zasliševanja in zapor se je polnil. Mnogi so romali v KC taborišča ali pa so bili dodeljeni kazensko na prisilno delo pri ruševinah. OF odbor je delal tudi sedaj, toda zelo prikrito in tajno. Šest članov tega odbora (Urbanc Maks, Vimer Anton, Koder Josip, Fricelj Anton, Germič Franc in Kogelnik Marija) so bili med drugimi predlagani za ustrelitev za likvidiranimi KB-jevci: Heinschko, Nowak, Jaunik, Sabaty. Ta ukrep je bil povsod nabit po telefonskih drogovih in je določal, da se vzame iz Lovrenca 10 talcev, ostalih 30 pa iz mariborskih zaporov.«

Eden teh plakatov je še ohranjen v mariborskem muzeju narodne revolucije in na njem piše:

Naznanilo

23. avg. 1944 so komunistični tolovaji OF odgnali iz Ortsgrupe Lorenzen am Bachern Burgemeistra Felixa Heinschka ter Zellenführerja organizacije Steirischer Heimatbund Josefa Nowaka, Štefana Jaunika in Hansa Sabatyja.

Javno se naznanja naslednje: Ako ti štirje kameradi ne bodo izpuščeni do 1. jan. 1945 ter se ne povrnejo v Lorenzen, bo v Lorenzenu ustreljenih 40 tolovajev ali njihovih pomagačev ter bodo izvedeni nadaljnji povračilni ukrepi.

Marburg 15. dec. 1944.

St. Heimatbund Marburg
Bundesführer[42]

V zvezi s tem poroča Vimer, da so seznam predvidenih talcev iz Lovrenca dobili po že omenjenem zaupniku pri policiji Antonu Seliču. OF odbor je zadevo takoj sporočil partizanski komandi na Pohorju, saj so se partizanske enote še vedno zadrževale nedaleč iz Lovrenca. Partizani so nemudoma poslali pismo samemu Steindlu, v katerem zagotavljajo, da omenjeni kameradi še žive in kolikor pride do streljanj talcev, takoj tudi partizani ustrele njihove ujetnike.

Da do streljanj ni prišlo, so pripomogle tudi same žene (v resnici že vdove) likvidiranih nemčurjev. Pod vplivom prepričevalne besede aktivistov so šle osebno k Steindlu in ga na kolenih prosile, naj vendar ne streljajo talcev, ker bodo sicer partizani ustrelili njihove može. Ker že takrat o tem ni smel več Steindl sam odločati, je vprašal nadrejene v Gradcu. Tam pa je bil baje uslužben nekdo, ki je bil v sorodu z enim izmed te lovrenške četvorice in ta je izposloval samo ustavitev streljanja pri uradu Himmlerja.[43]

Zato, da bi bila stvar še bolj prepričevalna, so si partizani celo izmislili spretno ukano in poslali k ženi Jožeta Nowaka sporočilo, da njihovi možje sedaj, ko se bliža zima, nujno potrebujejo toplega perila. To sporočilo je prinesla k omenjeni ženi aktivistka Voduškova. Ta se spominja, kako je prišla še dva ali trikrat po pakete in jih vedno srečno odnesla partizanom.

[42] Arhiv MNOM nemški plakat
[43] ustni vir (Jodl Peter, st.)

Zaključek

Zanimivo je še vprašanje, zakaj niso skušali Nemci prej vdreti na lovrenško osvobojeno ozemlje? Ali so morda precenjevali partizanske sile v kraju?

Po razlagi prof. dr. Milana Ževarta bi bil najbolj verjeten naslednji odgovor: Nemci so bili poleti in jeseni 1944. leta v defenzivi v vsej okupirani slovenski Štajerski. Partizanske enote so izvedle v okolici osvobojenega Pohorja številne akcije. Napadale so okupatorjeva oporišča in prometne zveze. Partizanska ofenzivnost in akcije okoli osvobojenega ozemlja na Pohorju pa so predvsem predstavljale obrambo celotnega pohorskega osvobojenega ozemlja.

Drugi zadržek je bil lahko ta, da so si Nemci analogno svoji strategiji in taktiki predstavljali, da držijo lovrenško kotlino velike partizanske sile, ki zaposedajo vse strateško važne točke in dostope kraja.

Prihod partizanske vojske v Lovrenc pa je pomemben tudi zato, ker se je šele takrat večje število Lovrenčanov vključilo v narodnoosvobodilno vojsko in potem sodelovalo v boju za dokončno zmago nad fašizmom.

Okrajšave

Arhiv IZDG Ljub. — Arhiv Instituta za zgodovino delavskega gibanja Ljubljana

Arhiv MNOM — Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor

I. LOVRENC NA POHORJU PRED NASTANKOM OSVOBOJENEGA OZEMLJA

Okupacija in delovanje kulturbunda 7
Začetki odpora 8
Partizanske akcije v poletju 1944 in načrti napada 8
Stanje na terenu pred nastankom osvoboj. ozemlja 8
Številčno stanje organizacij Lehen, Rdeči breg, Lovrenc 8
Številčno stanje partizanskih enot pred napadom 9
Moč sovražnika v Lovrencu 10
Opis položaja in part. enot pred napadom na Lovrenc 10
Zavezniška pomoč iz zraka 10

II. Partizanske akcije in načrt za napad 11

Prihod 14. divizije 11
Odločitev 14. divizije 11
Prihod Tomšičeve in Šercerjeve brigade 11
Povelje 14. div. za napad na Ribnico in Lovrenc 12
Povelje štaba Tomšičeve in Šercerjeve brigade za napad 12
Kaj vedo Lovrenčani pred napadom? 13
Kako se še Lovrenčani spominjajo napada? 13
Napad I. bataljona na žandarmerijo 13
Napad III. bataljona na vermane pri »Jelenu« 14
Zaseda II. bataljona v Puščavi 15
Partizanske izgube — mrtvi 15
Ranjeni partizani 15
Umik 16
Izgube Nemcev 17
Vojaški plen 17
Uporabljeno strelivo 17
Pohvaljeni borci 18
Štabna kritika 18
Spomini preživelega borca 19
Partizanski reporter o zavzetem Lovrencu 19
Politična ocena osvobojenega ozemlja 21
Položaj enot po izvršenem napadu 22
Rešitev angleških vojnih ujetnikov 23
Ocena lastne in sovražne taktike 23
Akcije Pohorskega odreda ob napadu na Lovrenc 24

III. ORGANIZACIJA LJUDSKE OBLASTI IN VOJAŠKE UPRAVE NA LOVRENŠKEM OSVOBOJENEM OZEMLJU

Življenje v osvobojenem Lovrencu na Pohorju 24
Likvidacija kulturbundovskih voditeljev 24
Obseg osvobojenega ozemlja 25
Politično delo med prebivalstvom 25
Ilegalni odbor Osvobodilne fronte 25
Prireditve in mitingi v osvobojenem Lovrencu 26
Pozdravna brzojavka SNOS 27
Propagandno delo 28
Politični organi in organi oblasti na lovr. osvobojenem ozemlju 28
Propustnice 29
Sovražnikovi vplivi 29
Sovražna propaganda 30
Preskrba na osvobojenem ozemlju 30
Partizanska šola 31
Partizanske akcije v lovrenški okolici 31
Akcije na železniški progi v bližini Lovrenca 33
Napad na falsko hidrocentralo 33
Še o simbolu lovrenškega osvobojenega ozemlja 34

IV. UNIČENJE LOVRENŠKEGA OSVOBOJENEGA OZEMLJA IN PONOVNI PRIHOD OKUPATORJA

Iz zgodovine nemškega Treeck regimenta 34
Podvig Pohorje 35
Vrnitev okupatorja 38
Kaj pišejo Nemci v časopisih o Lovrencu? 39
Vrnitev nemške uprave 39
Zaključek 41

Stab
XIV.divizije NOV in POJ
Položaj 27.VIII.44.

P O V E L J E

/Skoija Celje-Slovenjgradec-Rogatec-Maribor 1.100.000/.

Na sektorju operiranja ima sovražnik sledeče sile posadk:
Maribor 18200-2.000,Mariborska koca .37,Sokolski dom 35,Ruse 50, Pala 70,Vuhred 140,Vuzenica 120,Dravograd 400,Otiski vrh 24,St.Jans 66,Slovenjgradec 370,Mislinje 162,Konjice 300,Slov.Bistrica 300, in te:policija,zandarmarija,vojakov,vermanov in landvafov.
Naloga naših edinic je likvidirati sovražnikove postojanke v Ribnici in St.Lovrencu.Sovražnikove postojanke v Ribnici v vecini 100 vermanov in 16 oroznikov,nastanjenih v treh zgradbah,Sovražnikove postojanke v St.Lovrencu 60 vermanov,18 oroznikov in 20 landvafov,nastanjeni v 2 zgradbah.Postojanke so zavarovane iz zemlje narejenih bunkarjev.Vecina posadk teh postojank se nahaja ponoci,na položajih,v bunkerjih in zasedah.Prilagamo skico.
V akciji,ki se bo vrsila,sodelujejo: I.brigada"Toneta Tomsica", II.Brigada "Ljube Sercerja"in Pohorski odred.
Za izvrsenje nalog

n a r e j a m o :

I.brigada "Toneta Tomsica": Izvrsi z petimi cetami direkten napad na postojanke Ribnica.Eno ceto II.bat.da v zasedo na cesto Ribnica-Vuzenica pri Kruhajedcu pod koto 637.- III.bat.da v zasedo na cesti Ribnica-Brezno pri koti 328.

II.brigada "Ljube Sercerja": Izvrsi s 2 bataljonoma direkten napad na postojanke St.Lovrenc.- III.bat.naj postavi zasedo na cesti St.Lovreno-Pala pri Kurji vasi v koti 331.

Pohorski odred: Naj z vso svojo oborozeno silo postavi zasedo na cesti Ribnica-Vuhred pri Vuhredu na ugodnih položajih.
Z minersko-sabotazno skupino mora rusiti cesto zeleznico in telefonsko-telegrafske naprave med zel.postajami Ruse,Bistrica,Limbus.

Vse edinice,ki so določene za zasedo,morajo s svojimi minersko-sabotaznimi skupinami,pojacanimi v orožju in neoborozanimi tovarisi zasekati sarusiti in napraviti barikade na vseh cestah in zeleznicah v bližini njihovega operiranja.Vse te minersko-sabotazna skupine naj se ob svitu povlecejo na položaje odrejene njihovim edinicam.
Napad se prične tosno ob 23.uri dne 22.t.m.Ob določeni uri se morajo prekiniti vse telefonske in telegrafske naprave na sektorju zased in minersko-sabotaznih skupin.
Stab divizije se bo ves cas nahajal v Josefdolu nad Lenarcicevo sagoš
Smer povlacenja:I.brigada Planinka,II.brigada Brv,Pohorski odred Roglja.
V slucaju,da se likvidacija postojank ne bo posrecila tekom noci,se bo akcija nadaljevala naslednjega dne.
Edinice I.,II.brigade in Pohorskega odreda se iz odrejenih mest ne sme jo povleci brez dovoljenja staba divizije,od katerega bodo stabi brigad in odreda dobili direktno naredbo.
Slusba veze: Stabi brigad in odreda naj določijo svojim kurirjem najlepsa in najblizja pota,ter jim dajo na razpolago vse jahalne konje

./.

in kolesa, dabo XXXX kurirska sluzba hitrejse funkcionirala,Veza med Stabi brigad in odreda z stabom divizije je vsaki 2 uri.Stabi brigad in odreda naj takoj po prihodu na odrejena mesta posljejo v stab divizije po 2 kurirja takoj.

Sanitata: Vsi ranjenci brigad in Odreda naj se pripeljejo na vozovih s dovolj mocno vprezno zivino v divizijsko prevezovalisce,ki se bo nahajalo pri Urbancu pod Kosjakom med Ribnico in St.Lovrencom.

Obvescevalna: Obvescevalni center I.brigade.Ima za casa akcije in naslednji kontrolirati vsako sovrazna premikanje na sektorju Vuhred,Dravograd,Slovenjgradec,Mislinje.

O.C.II.brigade mora za casa akcije in naslednji dan kontrolirati sovraznikovo premikanje Pala in Maribor.

O.C.Pohorskega odreda mora za casa akcije in naslednji dan kontrolirati vsako sovraznikovo premikanje na cesti Zrece,Konjice,Slov.Bistrica.

Vsako sovraznikovo premikanje proti nasim polozajem ali koncentracijo zgoraj navedenih postojankah se morajo takoj javiti O.C.-ju divizije.

Stabi brigad naj se po potrebi delijo v bataljone,vseeno pa morajo imeti svoj center,da bodo od njega sprejemali in oddajali porocila.

Intendanca: Intendantje brigad so dolzni,da bo mostvo sprejelo zadostno kolicino hrane takoj ko prispejo edinice na odrejenemea mesta povlacenja.Za casa akcije pa morajo intendantje rekvirirati vse trgovine v Ribnici in St.Lovrencu.

Vse ujete nemce,aretirane tajne policiste in domace izdajalce morajo OC-ji brigad izrociti OC-ju divizije.

Znaki razpoznavanja:za casa akcije:

Nocni:Tone-Andrej mitraljez-Moskva

Dnevni:Zamahne s kapo ali robcem trikrat nad glavo - odgovor: s pusko trikrat od sebe.

Vsa natanona navodila dobijo stabi brigad in odreda na sestanku pri stabu divizije ustmeno.

Priloga:Skica.

Smrt fasizmu - Svoboda narodu!

Politkomisar: Komandant,major:

Dragomir Bencic l.r. Simon Jankovic l.r.

Štab
II.SNOUB."Lj.Šercerja"
XIV.Divizije NOV in POJ
Na položaju,22.VIII.1944.

ŠTABOM BA.ALJONOV II.U.B.

Na položaju.

P O V E L J E

/Sekcije:Celje-Slovenjgradec-Rogatec-Maribor/

Na sekto ju operiranja ima sovražnik sledeče sile posadk:Maribor 1200-2000,Mariborska koča 37,Sokolski dom 35,Ruše 50,Fala 70,Vuhred 140, Vuzenica 120,Dravograd 400,Otiški vrh 24,Št.Jannž 66,Sl.Gradec 170,Mislinje 162,Konjice 300,Sl.Bistrica 300,i to:policija,žandarmerija,vermani in landvahe.

Naloga I.U.B.in naše brigade je likvidirati sovražne postojanke v Ribnici in St.Lovrencu.Sovražna postojanka v ribnici šteje 100 vermanov in 16 erošnikov,nastanjenih v treh stavbah.Sovražna postojanka v St.Lovrencu šteje 60 vermanov in 20 landvahe in žandarjev.Nastanjeni so v dveh stavbah. Postojanke so zavarovane iz zemlje narejenih bunkarjev.Večina teh posadk se nahaja ponoči na položajih v bunkarjih in zasedah.

V akciji,ki se bo vršila sodelujejo:I.U.B., II.U.B. in Pohorski odred.

I.U.B.ima nalogo da likvidira postojanko v Ribnici in da zavaruje smer Vuzenica.

Pohorski odred ima nalogo da zavaruje smer Ribnica-Vuhred,z minersko-sabotažno skupino da ruši železnico in cesto med postajami Ruše-Bistrica-Limbuš in pretrga telefonske in telegrafske naprave.

Za izvršenje naloge

N A R E J A M O :

I.bataljon:
110 mož,
1 lahki bacač,
1 bacač Piat,
1 težki mitraljez,
8 lahkih mitraljezov,
40 pušk,
3 mine "amonala" /po 12 kg./

Preseka zvezo med posadkama vermanov in žandarjev,ter da blokira in po možnosti sam likvidira žandarmerijsko postojanko, ki se nahaja v St.Lovrencu.

III.bataljon:
100 mož
1 bacač Piat,
1 težki mitraljez,
8 lahkih mitraljezov,
30 pušk.

Napada in likvidira postojanko vermanov v St.Lovrencu.

II.bataljon:
100 mož,
1 lahki bacač,
1 protitankovska puška,
1 težki mitraljez,
8 lahkih mitraljezov,
30 pušk.

Postavlja zasedo na cesti St.Lovrenc-Fala pri Kurji vasi pri k.334,zaruši in zaseka cesto ter prepreči sovražnikovo prodiranj

Mesto štaba brigade in brigadnega previjališča bo javljeno naknadno.Komora in vsi nepokretljivi tovori se takoj po večerji premaknejo na polo žaje Brv,med Peskam in Klopnim vrhom,kjer naj se pripravi zajutrek za vračajoče se bataljone.

Štabi bataljonov morajo vsako spremembo takoj poročati v Štab brigade,če ne bo nič posebnega,pa vsaj vsako uro.Vsak bataljon naj takoj po izvršenem rasporedu pošlje 1 kurirja v Štab brigade.

Sanitetni referent naj poskrbi da bodo pripravljeni vozovi z dovolj močno vprego,ki bodo prevažali ranjence v divizijsko previjališče,ki sse bo nahajalo pri Urbancu pod Kozjakom,med Ribnico in St.Lovrencom.

Bataljonski intendanti naj poskrbe v sporazumu z brigadnim intendantom,da se za časa akcije rekvirirajo vse trgovine v St,Lovrencu,za kar naj se organizirajo vozovi.

Napad se prične 22.t.m.točno ob 23.uri.

Naredbo za povlačenje dobite od štaba brigade.

I.in III.bataljon dobita še naknadno potrebna navodila,ko dobimo načrt.

Smrt fašizmu - Svobodo narodu!

Politkomisar
Butara Miha l.r.

Komandant poročnik
Cvelbar Viktor l.r.

Štab
II.SNOUB."Ljubljana"
IIv.Divizije NOV in POJ
Na položaju,27.VIII.1944.

N a r e d b a

o AKCIJI II.SNOUB."Lj.Šiška" V NOČI OD 22.na 23.avgust 1944.

S poveljem Štaba divizije je brigada dobila nalogo da likvidira v St.Lovrencu postojanke vermanov,ki je štela 60 mož in orožniško postojanko, ki je štela 18 orožnikov in 20 ludvahe.Žandarmerijsko postojanko je imel likvidirati I.bataljon,vermansko pa IIIbataljon. II.bataljon pa je dobil nalogo da postavi zasedo na cesti St.Lovrenc-Ruše,da prepreči prihod sovražne pomoči napadenim postojankam.

Za izvršitev te naloge je izdano Štabom bataljonov povelje,ki je priloženo.

Z odhodnega položaja Skrivni hribar je II.bataljon odšel ob 19h v Kurjo vas in postavil zasedo pri "Mariji v puščavi",I. in III.bataljon,ter štab brigade pa so odšli ob 20h proti St.Lovrencu,kamor so prispeli ob 23.3 Komora in kuhinja pa so se premaknili proti Brvi,skupaj z zaščito.

IZVRŠITEV:

I.bataljon: 2.četa I.bataljona je prodrla v sredo trga in presekla zveze med obema sovražnima postojankama,nato pa v polkrogu obkolil žandarmerijsko postojanko s svoje strani.1.četa I.bataljona je na cesti St.Lovrenc-Kurja vas zavarovala smer iz Kurje vasi in v polkrogu obkolila žandarmerijsko postojanko s svoje strani in tako vzpostavila zvezo s 1.četo.Tako je bil ob 24h obroč okrog postojanke zaprt.

Bataljon je takoj prišel v stik s sovražno stražo.Razoroženo je bilo takoj 7 stražarjev Landvahe,2 žandarja pa sta padla.Takoj nato pa je bila napadena postojanka sama,ki je imela zazidana okna s strelskimi linami in železna vrata.Ker se po napadu z mitraljezkim ognjem in angleškim minometom posadka ni hotela predati,je bila stavba trikrat minirana in skoraj uničena.Bataljon je nato jurišal na postojanko in zajel 7 preostalih žandarjev.Ni se pa moglo ugotoviti če je kdo od žandarjev ostal pod ruševinami.Postojanka je bila likvidirana ob 3.30h.

III.bataljon: je v istem času napadel vermansko postojanko,ki se je nahajala v šoli,in sicer:s 1.četo od potoka Hadolna,s 2-četo pa čez cesto s druge strani.Predno sta se četi približali postojanki sta naleteli na stražarja in patrolo.Pri tej priliki je bil 1 verman težko ranjen.Nato se je začel napad na samo postojanko.V začetku je posadka dajala precejšen odpor z puškami in bombami.Kmalu pa so se začeli vermani posamezno predajati z orožjem vred.Ko se je večina vermanov predala,so borci vdrli v stavbo in polovili še ostale vermane z njihovim poveljnikom. Praho vred.Postojanka je bila likvidirana ob 3h.

Takoj po likvidaciji postojanke je bila poslana 1 četa v pojačanje II.bataljonu,ki je bil v zasedi.

II.bataljon: je prispel na določeno mesto ob 23.30h in postavil zasede pri "Muriji v puščavi".Na cesti so bile napravljene barikade in zasekano je bilo 60 telegrafskih drogov.

Ob 6.30h se je od postaje St.Lovrenc približala zasedi sovražna kolona od okrog 6 kamijonov policije.Policija je iztopila iz kamijonov predno je prišla do zasede.Ko je zaseda odprla ogenj na sovražnika,je ta takoj zavzel položaje na obeh straneh ceste in odprl ogenj iz mitraljezov in 2 minometov. Borba je trajala 2 in 1/2 ure.V tej borbi je bil ranjen komandant II.bataljona tov.poročnik Mavrič Janez - Janko,2 tovariša pa sta padla..Komandant Janko je pozneje v bolnici umrl

Ob 9h se je bataljon povlekel s položaja in krenil na položaj Plešič,kamor je prispel ob 17h.

I.in III.bataljon z ranjenci,plenom in ujetniki so ob 5.30h krenili proti položajem Plešič in Peaek.Plen se je vozil na vozeh,katera so se morali radi strme ceste prepregati.Tako se je zgodilo da je ostalo nekaj voz na poti na 1/2 ure hoda pod Peskom,a zaprega se je vrnila po druge vozove. Z vozov ki so ostali pod Peskom se je odnašala in deponirala oprema.Ko se je pa omenjenim vozovom približala ena naša kolona od 40 deloma oboroženih novincev,da bi odnesla zaplenjeno orožje z voza,je bila napadena skupina sovražnih policistov neznane jačine,tako da ni mogla priti do vozov.Med tem sta bila že alarmirana I.in II.bataljon,ki sta se približala omenjenemu mestu z dveh strani in ob 19h napadla sovražnika.Ker si je pa sovražnik že z bunkarji utrdil položaj in ker je že poskušal obkoljevati naše edinice,sta se bataljona povlekla na stare položaje po polurni borbi.

Sovražne izgube: v koliko je ugotovljeno iznose izgube v ljudstvu:6 mrtvih,1 težko ranjen,48 ujetih /7 landvahe,7 orožnikov in 34 vermanov

Naše izgube: 3 mrtvi,2 težko in 12 lahko ranjenih.

Uničeno: 2 stavbe,kjer so se nahajale postojanke,.
60 telegrafskih drogov,
1 gasilski tovorni automobil,
1 motocikl.

Zaplenjeno: 1 mitraljez "Švarcloze" /s 3 redilniki,1 napravo za polnjenje redilnikov,1 zaboj rezervnih delov/,
1 zbrojevka,
47 pušk,
3 brzostrelke,
45 lovskih pušk,
1 polautomatska puška,Mauzer,
14 pištol-revolverjev,
2 signalne pištole,
1 tromblonska cev,
3 bobni za redilnike za lahki Šarc,
15 šaržerjev za nemški mitraljez,
170 ročnih bomb,
120 tromblonskih bomb,
7500 nabojev Mauzer municije,
1200 nabojev svetleče Mauzer municije,
700 nabojev Manliher municije,
1000 " italijanske "
140 nabojev za brzostrelke,
30 raket za signalne pištole.

Izgubljeno: 1 angleška puška z municijo /pri padlemu/,1 angleški minomet in nekaj plena /kar j ostalo na vozovih/.

Porabljeno je bilo: 1000 nabojev angleške kalibra,
260 " italijanske "
936 " Mauzer "
540 " za brzostrelke,
50 " za težko brzo,
6 angleških min,
4 italijanske mine,
11 ročnih bomb.
Minerski materijal:
3 naboja /30 kg/ eksplozive amonal,
3 detonatorji,
3 poživitveni naboji, in
2 m počasi gorece vrvice.

V teku akcij so se posebno izkazali sledeči tovariši:
Iz I.bataljona: Poje Lado, Arčnik Jožef, Urbancel Alojz, Logar Lud vik, Anzelc Matija-Bogdan, Fišer Mirko, Harolt Jožef, Kotnik Anton in Trančka Franc.

Iz II.bataljona: mitraljezec Čretnik Ivan, desetar Lovšin Alojz, pomočnik mitraljezca Paderšnik Mirko, vodnik Smunker Miha. Prav posebno pa s je izkazal pomočnik pri težki Bredi Špegal Andrej, ki je pod najhujšim ognjem odnesel celo težko Bredo, ko so se že vsi drugi umaknili.

Iz III.bataljona: komandir I.čete Štenta Matija, komandir 2.čete Leonik Viktor, poročnik Janež Anton ki je sam prijel poveljnika Praho z br zostrelko; Lazar Anton iz I.čete, Ferme Milan, Mravlak Ivan, Popič Franc desetar, Kumer Franc desetar in Grošel Julij desetar, ki so prvi jurišali na sovražne stražarje in patrole in prvi zasedli položaje, katere so do kraja d šali. Iz štaba brigade: Gorše Stane, ki je med prvimi jurišal na postojanke in bil pri tem ranjen od bombe.

Kritika: Akcija je bila dobro izvedena. V toku akcije je bilo vse svojem mestu. Toda po likvidaciji postojank, je bila stvar vzeta preveč bre krvno. Tudi zveza z II.bataljonom, ki je bil v zasedi ni bila zadostna. Zato je tudi propetilo da je sovražnik prodrl do nezaščitenih vozov pod Peskom in pobral še neodnešen plen.

Smrt fašizmu - Svobodo narodu !

Načelnik štaba, poročnik, Milko Dolenc

Šef oper. odseka, poročnik, Miloš

Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA

Tisk: ZGP »Pomurski tisk«, Murska Sobota